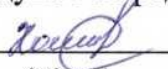

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Допускається до захисту
завідувач кафедри обліку і оподаткування
 доцент С.М. Хомовий
(підпис) вчене звання, ініціали, прізвище
« 19 » 2025 року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
ОРГАНІЗАЦІЯ І ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ,
АУДИТУ ТА АНАЛІЗУ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ І
ПОЗИКОВИХ КОШТІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ
(за матеріалами ФГ «Криниця»)

Виконав: Поліщук Олег Вікторович
прізвище, ім'я, по батькові

(підпис)

Керівник: доцент Гаврик Олеся Юріївна
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

(підпис)

Рецензент: доцент Непочатенко Андрій Вікторович
вчене звання, прізвище, ім'я, по батькові

(підпис)

Я, Поліщук Олег Вікторович, засвічую, що кваліфікаційну роботу магістра виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності

Біла Церква – 2025 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БІЛОЦЕРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Затверджую
гарант ОПП «Облік і оподаткування»
професор І.В. Свиноус
(підпис) вчене звання, ініціали, прізвище
« 4 » листопада 2024 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу здобувача
Поліщуку Олега Вікторовичу

Тема: Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу банківських кредитів і позикових коштів на підприємстві за матеріалами ФГ «Криниця»

Перелік питань, що розробляються в роботі: розглянути теоретичні основи обліку, аналізу та аудиту власного капіталу; аналіз стану обліку та формування власного капіталу на підприємстві; аудит і шляхи вдосконалення обліку та аналізу власного капіталу.

Вихідні дані: фінансова та статистична звітність ФГ «Криниця» за 2022–2024 роки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань стратегічного маркетингового управління, публікації у фахових періодичних виданнях, аналітичні матеріали платформи Opendatabot, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Календарний план виконання роботи

Етап виконання	Період виконання	Відмітка про виконання
Огляд літератури	<u>листопад 2024 - січень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Теоретико-методична частина	<u>лютий 2025 - квітень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Аналітична частина	<u>травень 2025 - липень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Рекомендаційна частина	<u>серпень 2025 - жовтень 2025</u>	<u>Виконано</u>
Оформлення роботи	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Перевірка на плагіат	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Попередній розгляд на кафедрі	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>
Подання на рецензування	<u>листопад 2025</u>	<u>Виконано</u>

Керівник роботи магістерської

Гаврик
підпис доцент Гаврик Олеся Юріївна
вчене звання, ініціали, прізвище

Здобувач

Поліщук
підпис О. В. Поліщук
ініціали, прізвище

Дата отримання завдання « 4 » листопада 2024 р.

АНОТАЦІЯ

Поліщук О.В. Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу банківських кредитів і позикових коштів на підприємстві за матеріалами ФГ «Криниця»

Об'єкт дослідження – теоретичні та практичні аспекти організації обліку, аналізу й аудиту кредитних операцій у фермерському господарстві «Криниця» Тульчинського району Вінницької області.

Предмет дослідження – методика та організація обліку, аналізу та аудиту банківських кредитів і позикових коштів на підприємстві.

Мета роботи – дослідження теоретичних засад і практичних підходів до обліку, аудиту й аналізу кредитів і позикових коштів підприємства та розробка напрямів їх удосконалення на прикладі ФГ «Криниця».

Методи дослідження – діалектичний метод пізнання, економічний аналіз, групування, порівняння, системний підхід, графічний метод, метод моделювання, узагальнення результатів аудиту.

У ході дослідження встановлено, що ефективне управління банківськими кредитами та позиковими коштами залежить від достовірного бухгалтерського обліку, системного аналізу кредитних ресурсів і регулярного аудиту. Раціональна організація обліку дозволяє своєчасно відображати кредитні операції у звітності, забезпечуючи прозорість і контрольованість фінансових зобов'язань.

Основні положення і результати дослідження.

Проведено оцінку діючої системи обліку банківських кредитів у ФГ «Криниця», виявлено недоліки в аналітичному обліку, документальному оформленні та системі контролю. Запропоновано удосконалення облікової політики, зокрема впровадження автоматизованого контролю строків, деталізацію аналітичного обліку за кредиторами та договорами, а також нову інформаційну модель руху кредитної інформації.

У межах аудиту було розроблено прикладну документацію: програму аудиту, тест внутрішнього контролю, типові форми робочих документів, аналітичну таблицю порушень та схему узагальнення результатів аудиторської перевірки.

Аналіз структури залучених коштів підприємства дозволив визначити динаміку зміни частки банківських кредитів у загальному фінансуванні та сформулювати пропозиції щодо оптимізації структури капіталу.

Сформульовані висновки та розроблені рекомендації можуть бути використані для удосконалення обліково-аналітичної системи управління кредитами в аграрних підприємствах України.

Ключові слова: позикові кошти, облікова політика, бухгалтерський облік, аудит, аналіз, фермерське господарство.

ANNOTATION

Polishchuk O. Organization and ways to improve accounting, audit and analysis of bank loans and borrowing at the enterprise according to the materials of FG «Krynitsa»

The object of study - theoretical and practical aspects of the organization of accounting, analysis and audit of credit operations in the farm «Krynitsa» of Tulchyn district of Vinnytsia region.

The subject of the study is the methodology and organization of accounting, analysis and audit of bank loans and borrowing at the enterprise.

The purpose of the work is to study theoretical principles and practical approaches to accounting, audit and analysis of loans and borrowing of the enterprise and development of directions of their improvement on the example of FG «Krynitsa».

Research methods - dialectical method of cognition, economic analysis, grouping, comparison, systematic approach, graphic method, method of modeling, generalization of audit results.

The study found that effective management of bank loans and borrowing depends on reliable accounting, systematic analysis of credit resources and regular audit. A rational accounting organization allows you to reflect credit transactions in a timely manner, providing transparency and financial liabilities.

Basic provisions and results of the study.

The current system of accounting of bank loans in FG «Krynitsa» was carried out, shortcomings in analytical accounting, documentary and control system were identified. Improvement of accounting policies, in particular, implementation of automated terms, detail of analytical accounting of creditors and contracts, as well as a new information model of motion of credit information.

Under the audit, applied documentation was developed: audit program, internal control test, typical forms of working documents, analytical violations table and scheme of generalization of audit results.

The analysis of the structure of the borrowed funds of the enterprise allowed us to determine the dynamics of changes in the share of bank loans in general financing and to formulate proposals for optimization of the capital structure.

The conclusions and developed recommendations can be used to improve the accounting and analytical system of credit management in agricultural enterprises of Ukraine.

Keywords: borrowed funds, accounting policy, accounting, audit, analysis, farming enterprise.

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	9
1.1. Економічна сутність та класифікація кредитів	9
1.2. Огляд економічної літератури з обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій і позикових коштів підприємства.....	14
1.3. Нормативно-правове регулювання кредитних та позикових операцій підприємств.....	17
Висновки до розділу 1	19
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА	21
2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	21
2.2. Організація та документальне оформлення обліку кредитних операцій на підприємстві.....	25
2.3. Методика синтетичного та аналітичного обліку довго- та короткострокових кредитів підприємства.....	29
Висновки до розділу 2	36
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ І ПОЗИКОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА....	37
3.1. Узагальнення та документування результатів аудиту кредитних операцій.....	37
3.2. Аналіз та удосконалення обліку, аналізу й аудиту кредитів і позикових коштів підприємства.....	42
Висновки до розділу 3	52
ВИСНОВКИ.....	54
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56
ДОДАТКИ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасних умовах фінансової нестабільності питання ефективного функціонування кредитного механізму в Україні набуває особливої актуальності. Обмеженість власних фінансових ресурсів знижує конкурентоспроможність як окремих суб'єктів господарювання, так і національної економіки загалом. Це зумовлює необхідність залучення позикових коштів як на довгостроковий, так і на короткостроковий період, з урахуванням пільгових фінансових інструментів. У складній економічній ситуації, що склалася в підприємницькому секторі, особливої уваги потребує вдосконалення кредитної політики банківських установ. Її пріоритетом має стати розробка ефективних програм кредитування, які стимулюватимуть розвиток суб'єктів господарювання, зокрема малого та середнього бізнесу. Значний потенціал у цьому контексті має короткострокове кредитування, здатне оперативно забезпечити потреби підприємств в обіговому капіталі.

Особливої актуальності проблема кредитування набуває в аграрному секторі. Сезонність виробництва, розрив між вкладенням і надходженням коштів, нестабільність цін на сільськогосподарську продукцію, а також потреба в значних обігових ресурсах – усе це зумовлює високу залежність сільськогосподарських підприємств від кредитних ресурсів. У таких умовах кредит стає ключовим джерелом фінансування поточної діяльності. Кредитні відносини тісно пов'язані з фінансовою діяльністю підприємств і вимагають належної організації бухгалтерського обліку, а також системного контролю та аудиту. Оскільки юридичні особи зобов'язані здійснювати розрахунково-касове обслуговування через банківські установи, це створює додаткові зобов'язання щодо погашення кредитів, сплати відсотків та обслуговування рахунків, що повинно бути коректно відображено в обліку і звітності.

Проблематику обліку і контролю кредитних операцій висвітлено в наукових працях таких дослідників, як Р.Ф. Бруханський, І.М. Белова, М.Д. Білик, С.Ф. Голов, Т.В. Дідоренко, Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Мельник, М.Р. Лучко, М.С. Палюх, О.М. Петрук, В.В. Орлов, В.В. Сопко, І.В. Спільник та ін. Проте,

незважаючи на вагомий науковий доробок, актуальність потребує подальшого дослідження обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій, що й зумовило вибір теми цієї магістерської роботи.

Мета кваліфікаційної роботи – дослідження теоретичних засад і практичних підходів до обліку, аудиту й аналізу кредитів і позикових коштів підприємства та розробка напрямів їх удосконалення на прикладі ФГ «Криниця», а також розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій.

Основні завдання дослідження:

уточнити економічну сутність кредиту та кредитних відносин, розкрити їх роль у фінансово-господарській діяльності підприємства та теоретичні засади функціонування кредитного ринку;

розкрити сутність і класифікацію кредитних інструментів, визначити їх особливості у контексті бухгалтерського обліку та аудиту;

дослідити кредитні операції як об'єкти бухгалтерського обліку та аудиту, з урахуванням специфіки коротко- та довгострокових кредитів;

узагальнити нормативно-правову базу регулювання обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій підприємств;

розглянути методику організації та документального оформлення обліку кредитних операцій на прикладі конкретного підприємства;

проаналізувати методику синтетичного та аналітичного обліку кредитів, визначити її відповідність вимогам облікових стандартів і потребам управління;

дослідити порядок планування та організації аудиту кредитних операцій, розкрити особливості внутрішнього і зовнішнього контролю у цій сфері;

узагальнити результати аудиту кредитних операцій, виявити типові помилки та ризики у сфері обліку та контролю кредитів;

розробити пропозиції щодо удосконалення облікової політики та аудиторських процедур з кредитних операцій, у тому числі з урахуванням сучасних цифрових технологій.

Об’єктом дослідження є кредитні операції селянського (фермерського) господарства «Криниця» (Вінницька область, Тульчинський район, селище Брацлав).

Предметом дослідження виступають теоретичні, методичні та прикладні аспекти організації обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій підприємства.

Методи дослідження. У роботі застосовано системно-інституціональний підхід для виявлення закономірностей функціонування кредитних інструментів на макро-, мезо- та мікрорівнях. Використано методи аналізу і синтезу, наукової абстракції, історичний та логічний підходи – для вивчення еволюції кредитних інструментів і уточнення базових економічних понять. Методи індукції та дедукції застосовано при аналізі особливостей використання кредитів в умовах української економіки.

Інформаційна база дослідження включає: фінансова та статистична звітність ФГ «Криниця» за 2022–2024 роки, наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань стратегічного маркетингового управління, публікації у фахових періодичних виданнях, аналітичні матеріали платформи Opendatabot, а також інформаційні ресурси мережі Internet.

Апробація результатів дослідження. Опубліковано тези Поліщука О.В. «Організація і шляхи вдосконалення обліку, аудиту та аналізу банківських кредитів і позикових коштів на підприємстві» // *Інноваційні пріоритети у розвитку економіки та менеджменту*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції магістрантів і молодих дослідників (Біла Церква, 29 жовтня 2025 р.). Біла Церква: БНАУ, 2025. С. 107–108.

Магістерська кваліфікаційна робота викладена на 63 сторінках машинописного тексту, містить 17 таблиць, 9 рисунків і список використаних джерел, що налічує 44 найменувань.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Економічна сутність та класифікація кредитів

В процесі діяльності підприємства часто виникає потреба у залученні додаткових коштів, а саме шляхом отримання кредиту. З метою формування методики обліку зобов'язань за банківськими кредитами, слід зосередити увагу на сутності кредиту як джерела зобов'язання підприємства, адже це питання є надзвичайно актуальним в умовах сьогодення [1].

В умовах обмеженості ресурсів та необмеженості потреб, значення зовнішніх ресурсів є на часі завжди. Зважаючи на нестабільність курсу валют, низьку платоспроможність суб'єктів господарювання підвищується необхідність банківського кредитування, якщо не з метою розвитку, то задля підтримання досягнутого рівня.

Фінансову основу підприємства становить власний капітал, проте ефективна фінансова діяльність підприємства неможлива без постійного залучення позичених коштів. Вони дозволяють суттєво розширити обсяг господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективне використання власного капіталу, прискорити формування різних цільових фінансових фондів і підвищити ринкову вартість підприємства [2].

Позичений капітал підприємства – це кошти, які залучаються для фінансування господарської діяльності підприємства на принципах строковості, поверненості та платності [3].

До складу залученого капіталу входять: 1) короткострокові і довгострокові зобов'язання; 2) кредиторська заборгованість.

Зобов'язання, що мають короткостроковий і довгостроковий характер, найчастіше на практиці представлені у формі кредиту.

Економічною наукою категорія кредиту переважно розглядається як довіра однієї особи до іншої, на підставі якої в позику надається певна вартість у грошовій або товарній формі на тимчасове користування за

відповідну плату. Таке тлумачення поняття кредиту випливає з походження цього терміна від латинського *creditum*, що в перекладі означає «вірю», «довіряю» [4].

Це визначення містить найбільш загальні характеристики, що розкривають зміст кредиту. При визначенні цієї економічної категорії необхідно акцентувати увагу на таких основних ознаках (рис. 1.1).

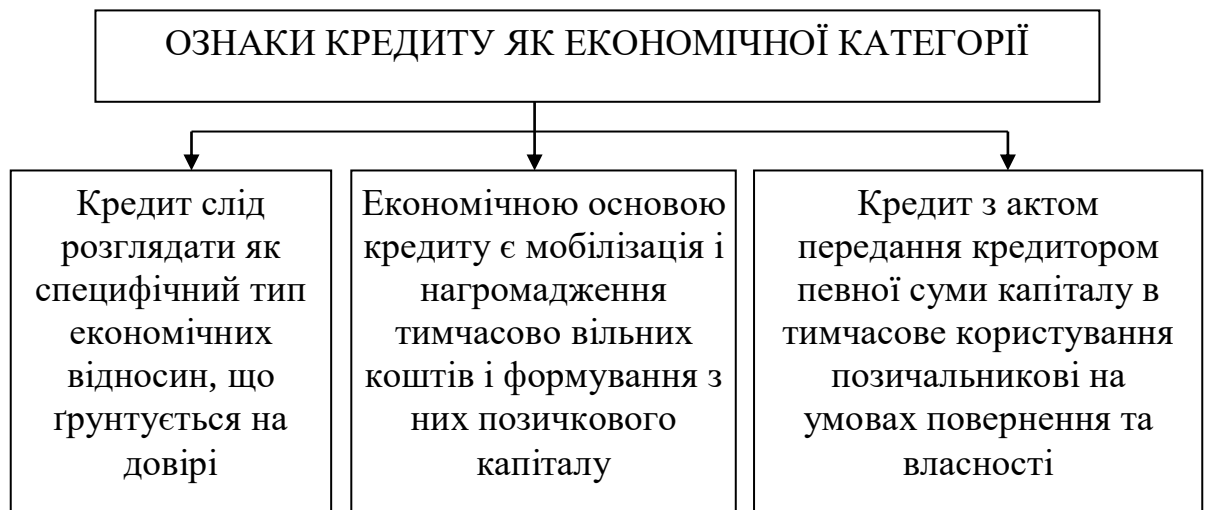

Рис. 1.1. Ознаки кредиту як економічної категорії

Джерело: складено на основі літературних джерел [4].

1) кредит слід розглядати як специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на довірі;

2) економічною основою кредиту є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позиченого капіталу;

3) кредит є актом передачі кредитором певної суми капіталу в тимчасове користування позичальникові на умовах повернення та власності.

Існує декілька трактувань визначення «кредит» та «банківський кредит». Наведемо приклад основних. Банківський кредит – це платне надання банками грошових коштів у тимчасове користування на визначених кредитним договором умовах із дотриманням принципів повернення, строковості, забезпеченості, платності, цільового використання [5].

Кредит є одним із найважливіших інструментів фінансового забезпечення діяльності підприємств в умовах ринкової економіки. Його

сутність полягає у тимчасовому перерозподілі вільних грошових коштів від одного суб'єкта господарювання до іншого на умовах повернення, платності, строковості та цільового використання.

Кредит як економічна категорія відображає систему економічних відносин між кредитором і позичальником, що виникають у процесі переміщення вартості на умовах повернення [6]. Основними учасниками кредитних відносин є:

- Кредитор – суб'єкт, що надає грошові кошти або матеріальні ресурси;
- Позичальник – суб'єкт, який приймає кошти у тимчасове користування.

Основними функціями кредиту є:

- Перерозподільча – забезпечує перерозподіл грошових коштів між різними секторами економіки;
- Економія обігового капіталу – дозволяє підприємствам ефективніше використовувати власні ресурси;
- Контрольна – реалізується через банківський моніторинг дотримання умов кредитного договору;
- Стимулююча – сприяє активізації інвестиційної та виробничої діяльності підприємств.

У практичному вимірі кредит є важливим джерелом фінансування потреб підприємства в обігових і інвестиційних ресурсах. Він дає змогу розширювати виробництво, забезпечувати безперебійність операційного циклу, покривати тимчасові касові розриви та реалізовувати масштабні інноваційні проекти.

Для ефективного обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій важливо чітко класифікувати кредити за різними ознаками. Узагальнено класифікацію подано в таблиці 1.1.

Кожен із вказаних видів має свої особливості щодо обліку, оцінки ризиків, нарахування відсотків та погашення. Зокрема, банківські кредити потребують детального бухгалтерського обліку на підставі укладеного

договору, ведення аналітичного обліку за строками, сумами та умовами повернення [7].

Таблиця 1.1.

Класифікація кредитів за основними ознаками

Ознака класифікації	Види кредитів
За формою надання	Грошові, товарні
За строком	Короткострокові (до 1 року), середньострокові (1–3 роки), довгострокові (>3 років)
За способом забезпечення	Забезпечені (застава, порука, гарантія), незабезпечені (бланкові)
За цільовим призначенням	Інвестиційні, оборотні, споживчі, іпотечні, лізингові
За видом кредитора	Банківські, комерційні, державні, міжнародні
За способом погашення	З одноразовим погашенням, з поетапним погашенням
За способом нарахування відсотків	З фіксованою ставкою, з плаваючою ставкою
За характером використання	Цільові, нецільові

Джерело: складено на основі літературних джерел [7].

Кредит як фінансовий інструмент забезпечує функціонування підприємств у ринковому середовищі, даючи можливість долати тимчасову нестачу коштів. Його економічна сутність ґрунтується на принципах зворотності, строковості, платності та цільового використання. Розуміння класифікаційної структури кредитів є необхідною умовою для правильного ведення обліку, організації контролю та аналітичного супроводу кредитних операцій.

Найпоширенішою формою позики є банківський кредит, оскільки надання позик є однією з основних функцій банку. У процесі діяльності, пов'язаної з кредитуванням, банк ризикує не лише власними грошовими засобами, а й залученими грошима. Тому держава встановлює особливі правила стосовно здійснення кредитної діяльності банків [8].

Аналіз економіко-правової літератури та законодавства дає змогу виділити такі ознаки банківського кредиту (табл. 1.2, додаток А).

Виходячи із вищесказаного підсумуємо, що банківський кредит є основною формою кредиту, за яким банк на підставі ліцензії надає кошти в

тимчасове користування позичальнику шляхом здійснення банківських кредитних операцій на умовах, передбачених законодавством і кредитним договором.

Процес кредитування підприємств обов'язково має відповідати таким принципам: поворотність, терміновість, платність, забезпеченість, цільове використання грошей.

За призначенням і характером використання банківські кредити класифікують наступним чином [10]:

у поточну діяльність – надаються позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах для придбання поточних активів за розриву між часом надходження коштів та здійснення витрат (кредити на купівлю сировини та інших виробничих запасів, сезонні витрати тощо);

в інвестиційну діяльність – надаються позичальникам на задоволення тимчасової потреби в коштах під час здійснення ними дій щодо реалізації інвестицій або інвестиційного проекту (капітальні витрати на реконструкцію, модернізацію та розширення діючих основних фондів, нове будівництво та освоєння землі, купівля будівель, споруд, обладнання тощо).

За видом процентної ставки вирізняють банківські кредити:

- з фіксованою ставкою процента – процентна ставка не може змінюватися протягом дії кредитного договору, характерні для стабільної економіки;

- з «плаваючою» ставкою процента – кредитор залишає за собою право змінювати процентну плату впродовж терміну користування кредитом позичальником. Різновидом є кредити, процентна ставка за якими «прив'язана» до певного індексу чи показника (індексу інфляції, облікової ставки центрального банку, ставки LIBOR та ін.);

- дисконтні позики – виплата відсотків відбувається в момент надання кредиту. Ця схема виплати застосовується до особливо ненадійних клієнтів. За формою надання банківські позики бувають у готівковій формі та у безготівковій [11].

Загалом банківські кредити класифікують за такими ознаками:

- 1) за строками використання: короткострокові (до 1 року), довгострокові (більш як на 1 рік);
- 2) за забезпеченням: забезпечені заставою (майном, майновими правами, цінними паперами), гарантовані (банками, фінансами, майном третьої особи), з іншим забезпеченням (порука, свідоцтво страхової організації), незабезпечені (бланкові);
- 3) за ступенем ризику: стандартні позики, позики з підвищеним ризиком;
- 4) за методами надання: у разовому порядку, відповідно до відкритої кредитної лінії, гарантійні (з обумовленою датою надання, відповідно до потреби);
- 5) за строками погашення: одночасно, у розстрочку, достроково (за вимогою кредитора чи заявою позикодавця), з регресією платежу, по закінченню обумовленого періоду.

Принципи кредитування – це основні положення банківської системи, що визначають процес кредитування [12]. До основних принципів кредитування, яких повинні дотримуватись як кредитори, так і позичальники, належать такі: цільовий принцип, строковий принцип, принципи обов’язкового повернення, оплачування та забезпечення кредиту.

1.2. Огляд економічної літератури з обліку, аналізу та аудиту кредитних операцій і позикових коштів підприємства

Для забезпечення повноцінного науково-практичного дослідження кредитних операцій підприємств важливим є аналіз і систематизація теоретичних та методичних джерел, що розкривають особливості їх обліку, аналізу й аудиту. У цьому контексті джерельна база включає наукові публікації, нормативно-правові документи, положення (стандарти) бухгалтерського обліку, рекомендації аудиторських організацій, а також напрацювання провідних фахівців з фінансів, бухгалтерського обліку й аудиту

[13].

У науковій економічній літературі тематика кредитних операцій підприємств традиційно розглядається в аспектах управління позиковими коштами, оптимізації структури капіталу, фінансової стабільності та ліквідності. Значний внесок у розробку теоретичних засад і прикладних рішень зробили такі вчені, як: З. В. Василик, Ф. Ф. Бутинець, Г. Г. Міржоянов – у сфері бухгалтерського обліку кредитних операцій; О. Д. Василика, М. Г. Чумаченко, І. Є. Ніжник – щодо фінансового аналізу позикових ресурсів; Л. Є. Сук, С. Ф. Голова, В. І. Єфіменко – в галузі методології аудиту зобов'язань.

Загалом, дослідники наголошують на необхідності системного підходу до відображення позикових коштів у фінансовій звітності, а також на важливості аналізу кредитного навантаження як елемента оцінки фінансової стійкості підприємства.

В Україні облік, аналіз і аудит кредитних операцій регулюються низкою законодавчих та нормативних документів, зокрема [14]:

- Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» – визначає загальні принципи ведення обліку та складання фінансової звітності;
- Положення (стандарти) бухгалтерського обліку (П(С)БО), зокрема:
 - П(С)БО 11 «Зобов'язання» – регламентує порядок обліку зобов'язань, зокрема довгострокових і короткострокових кредитів;
 - П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» – містить положення щодо обліку позикових коштів;
- Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) – особливо МСФЗ 9 «Фінансові інструменти», застосовуються підприємствами, що звітують за міжнародними нормами;
- Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» – встановлює правові засади проведення аудиту, в тому числі перевірки кредитних зобов'язань.

Згідно з чинними стандартами, облік кредитів ведеться із розподілом на коротко- та довгострокові зобов'язання. Для цього використовуються відповідні бухгалтерські рахунки, зокрема:

- Рахунок 50 «Довгострокові позики»;
- Рахунок 60 «Короткострокові позики»;
- Рахунок 95 «Фінансові витрати» – для обліку нарахованих відсотків за користування кредитами.

Аналітичний облік ведеться в розрізі видів кредитів, кредиторів, строків погашення, процентних ставок та цільового призначення позикових коштів. Особливу увагу також приділяють формуванню резервів сумнівної заборгованості, що також передбачено П(С)БО та МСФЗ.

Фінансовий аналіз позикового капіталу передбачає розрахунок низки коефіцієнтів, які характеризують рівень залежності підприємства від зовнішнього фінансування та ефективність використання залучених коштів [15]. Найпоширеніші показники:

- коефіцієнт фінансової залежності (співвідношення позикового та власного капіталу);
- коефіцієнт покриття відсотків прибутком;
- рентабельність використання позикових коштів;
- період обороту кредиторської заборгованості.

Ці показники дозволяють здійснити порівняльний аналіз динаміки кредитного навантаження та своєчасність обслуговування боргових зобов'язань.

Аудит кредитних операцій передбачає перевірку:

- наявності укладених кредитних договорів та їх відповідності чинному законодавству;
- повноти та правильності відображення кредитів у бухгалтерському обліку;
- правильності розрахунку та сплати відсотків;
- обґрунтованості відображення забезпечення кредитів (застави,

гарантії);

- відповідності умов кредитів обліковій політиці підприємства та стандартам фінансової звітності.

Аудитор також оцінює ризики, пов'язані з неповерненням кредитів, та формування резервів під фінансові втрати [16].

Таким чином, джерельна база дослідження кредитних операцій підприємств охоплює широкий спектр наукових праць, нормативних документів, стандартів бухгалтерського обліку та методичних рекомендацій. Їх аналіз дозволяє сформувати надійну теоретико-методологічну основу для подальшого вивчення обліку, аналізу й аудиту позикових коштів у діяльності підприємства.

1.3. Нормативно-правове регулювання кредитних та позикових операцій підприємств

Формування та реалізація кредитної політики підприємств здійснюється в межах чинного нормативно-правового поля, що регулює порядок залучення, обліку, аналізу й аудиту позикових коштів. Ця система правового регулювання охоплює законодавчі, нормативні та методичні акти, які визначають основи фінансових зобов'язань, банківського кредитування, бухгалтерського обліку та контролю [17].

Основні напрями правового регулювання:

1. Законодавче регулювання – закони України, що визначають загальні норми фінансово-господарських відносин.
2. Регламентація банківського кредитування – акти Національного банку України (НБУ), що встановлюють вимоги до надання кредитів.
3. Бухгалтерське регулювання – положення (стандарти) бухгалтерського обліку та МСФЗ.
4. Аудиторське регулювання – законодавство про аудит та професійні стандарти.
5. Податкове регулювання – положення Податкового кодексу щодо

обліку витрат за кредитами.

Наведені у таблиці нормативно-правові акти охоплюють усі ключові аспекти регулювання кредитних операцій на підприємствах.

Таблиця 1.3.

Основні нормативно-правові акти щодо регулювання кредитних операцій

№	Назва документа	Сфера регулювання	Коротка характеристика
1	Цивільний кодекс України	Загальні правовідносини	Визначає правові засади укладання кредитних договорів, забезпечення зобов'язань
2	Господарський кодекс України	Господарські відносини	Регламентує кредитування суб'єктів господарювання
3	Закон України «Про банки і банківську діяльність»	Банківське кредитування	Визначає повноваження банків у сфері кредитування, вимоги до кредитних договорів
4	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	Облік	Установлює загальні принципи обліку, у тому числі зобов'язань
5	П(С)БО 11 «Зобов'язання»	Бухгалтерський облік	Визначає порядок визнання, оцінки й обліку кредитів
6	П(С)БО 13 «Фінансові інструменти»	Фінансовий облік	Встановлює порядок обліку кредитів як фінансових зобов'язань
7	МСФЗ 9 «Фінансові інструменти»	Міжнародна звітність	Регламентує облік позик, зобов'язань і оцінку кредитного ризику
8	Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність»	Аудит	Визначає порядок аудиту зобов'язань, включно з кредитами
9	Податковий кодекс України	Податковий облік	Регламентує облік витрат за кредитами для цілей оподаткування
10	Постанова НБУ №22 від 2021 р. (та інші)	Кредитна політика банків	Містить вимоги до оцінки кредитоспроможності позичальників

Джерело: складено на основі літературних джерел [18].

На законодавчому рівні базовими є Цивільний та Господарський кодекси України, які визначають загальні засади договірних відносин, порядок кредитування та відповідальність сторін. Закони «Про банки і банківську діяльність» і «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» забезпечують регламентацію діяльності банків як кредиторів та визначають вимоги до обліку зобов'язань.

Положення (стандарты) бухгалтерського обліку (зокрема П(С)БО 11, П(С)БО 13) та МСФЗ 9 регламентують методику відображення кредитів у

звітності підприємств, включно з оцінкою вартості зобов'язань та обліком фінансових витрат. Податковий кодекс, у свою чергу, встановлює правила визнання витрат за кредитами для цілей оподаткування. Закон «Про аудит фінансової звітності» гарантує контроль достовірності відображення кредитних операцій у фінансовій звітності.

Таким чином, сукупність нормативних актів забезпечує комплексне регулювання всіх етапів залучення, обліку, використання та аудиту позикових коштів у діяльності підприємств.

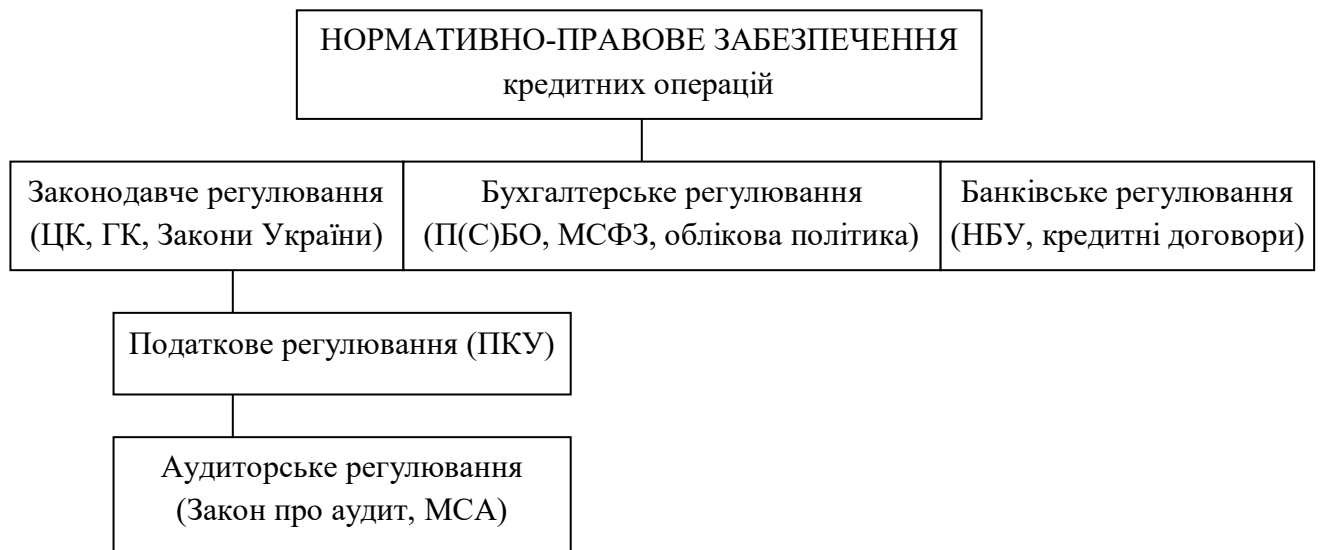

Рис 1.2. Система нормативного регулювання кредитних операцій підприємства

Джерело: складено на основі літературних джерел [19].

Таким чином, нормативно-правове забезпечення кредитних операцій підприємства є багаторівневою системою, що охоплює правові, облікові, податкові та аудиторські аспекти. Знання й дотримання відповідних нормативів є необхідною умовою правомірного оформлення, точного обліку та ефективного контролю кредитних зобов'язань у підприємницькій діяльності.

Висновки до розділу 1

Отже, як свідчить проведене дослідження, сутність кредиту, як і його форма, постійно розвивається й ускладнюється. В основі його еволюції лежить постійне вдосконалення економічних відносин у суспільстві, що

потребує підняття на новий рівень взаємодії між суб'єктами кредитних правовідносин.

Ще однією передумовою кредитних відносин є отримання позичальником регулярних доходів, за рахунок яких він зможе погасити кредит (виручка від реалізації товарів, заробітна плата, пенсія, допомога тощо). Обов'язковою економічною умовою ефективного використання кредиту підприємствами є функціонування господарського розрахунку. Наявність періодичної потреби в додаткових коштах і тимчасове вивільнення ресурсів в інших суб'єктів господарювання є базовими умовами виникнення та функціонування кредиту. Зокрема, кредитування виступає важливим інструментом фінансування капітальних інвестицій, розширення виробництва та подолання фінансових розривів у поточній діяльності підприємств.

Таким чином, можна зробити висновок, що необхідність кредиту зумовлена існуванням товарно-грошових відносин, а передумовою його виникнення є наявність поточних або прогнозованих доходів у позичальника. Конкретними причинами звернення до кредитних ресурсів є коливання потреби в коштах та джерелах їх формування, які виникають у процесі господарської діяльності. Ця суперечність між надлишком і нестачею фінансових ресурсів вирішується за допомогою механізму кредитування.

У межах першого розділу було також розглянуто класифікаційні ознаки кредитів, що мають значення для обліку та аудиту, а також проаналізовано основні наукові джерела та нормативно-правові акти, які формують методичну базу для ведення обліку, аналізу й контролю кредитних операцій. Узагальнення сучасної законодавчої бази дозволяє чітко окреслити вимоги до відображення кредитних зобов'язань у фінансовій звітності, забезпечити їх прозорість, достовірність і контрольованість.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЙНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ КРЕДИТНИХ ОПЕРАЦІЙ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Селянське (фермерське) господарство «Криниця» є самостійним сільськогосподарським товаровиробником, зареєстрованим у селищі Брацлав Тульчинського району Вінницької області. Основним видом діяльності господарства є вирощування зернових та олійних культур, а також тваринництво в обмежених масштабах.

СФГ «Криниця» функціонує як суб'єкт аграрного виробництва на засадах господарського розрахунку та самофінансування. Підприємство має у користуванні орендовані земельні паї, власну техніку, складське приміщення та невелику кількість персоналу.

За останні роки господарство демонструє позитивну динаміку зростання обсягів реалізації сільськогосподарської продукції, що супроводжується змінами у структурі активів та зобов'язань.

ФГ «Криниця» спеціалізується переважно на вирощуванні зернових культур та цукрових буряків, що визначає його буряково-зерновий напрямок. Основні види діяльності – рослинництво з доповненням тваринницького виробництва.

Таблиця 2.1.

Основні фінансові показники діяльності СФГ «Криниця» за 2022– 2024 роки

Показник	Рік		
	2022	2023	2024
Дохід, грн	55 187 200	64 775 700	76 356 100
Чистий прибуток, грн	7 213 500	8 263 100	9 126 500
Активи, грн	62 121 600	85 541 300	82 507 500
Зобов'язання, грн	6 982 400	22 539 000	11 378 700
Кількість працівників, осіб	22	20	14

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Дохід СФГ «Криниця» збільшився майже на 40% протягом трьох років, що свідчить про ефективну господарську діяльність, ймовірно – завдяки розширенню посівних площ та зростанню ринкових цін на продукцію. Чистий

прибуток зазнав коливань, що може бути пов'язано з ростом витрат на добрива, пальне, оренду землі або змінами погодних умов. Активи господарства демонструють зростання, що вказує на інвестиції в основні засоби (техніка, склади, будівлі). Зобов'язання різко зросли у 2023 році, що, ймовірно, пов'язано із залученням банківських кредитів або фінансової допомоги. У 2024 році їх обсяг скоротився. Скорочення персоналу може бути наслідком автоматизації сільгосппроцесів або сезонного характеру зайнятості.

Підприємство обробляє 3507 га сільськогосподарських угідь, з яких 3202 га – рілля.

$$\text{Коефіцієнт розораності} = (3202 / 3507) \times 100 \approx 91,3\%$$

Це високий показник, що свідчить про інтенсивне землекористування.

Таблиця 2.2.

Посівні площі в структурі ріллі, 2022–2024 рр.

Культура	Рік		
	2022	2023	2024
Зернові та зернобобові	1913 га	1922 га	1915 га
Цукрові буряки	348 га	355 га	350 га
Кормові культури	795 га	784 га	790 га
Інше (овочі, картопля)	~2,7 га	~2,6 га	~2,6 га

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Протягом 2022–2024 років структура посівних площ СФГ «Криниця» зазнала певних змін, що свідчить про адаптацію аграрної політики господарства до ринкових умов, кліматичних змін, коливань попиту та внутрішніх ресурсних можливостей.

Основну частину посівних площ традиційно займають зернові культури, зокрема пшениця та кукурудза, що забезпечують стабільну врожайність і мають високий рівень реалізації. У 2022 році домінувала озима пшениця, що займала близько 35% загальної ріллі. У наступні роки частка кукурудзи дещо зросла, що могло бути зумовлено сприятливими погодними умовами та високою ринковою ціною на кукурудзу.

Також простежується тенденція до скорочення площ під технічними

культурами, зокрема соняшником, у 2024 році в порівнянні з 2022 роком. Це може бути результатом агрономічної ротації, зниження рентабельності або потреби в оздоровленні ґрунтів.

Бобові культури (зокрема соя та горох), які в 2022 році займали незначні площі, поступово розширюють своє представлення у структурі сівозміни, що пов'язано з їх позитивним впливом на ґрунт і зростанням попиту на білкову продукцію.

Слід також зазначити, що площі під кормовими культурами залишаються відносно стабільними. Це свідчить про те, що господарство, ймовірно, підтримує власне тваринництво або забезпечує заготівлю кормів для продажу.

У цілому, аналіз структури посівних площ свідчить про поступову диверсифікацію сільськогосподарського виробництва, підвищення уваги до екологічної стійкості сівозмін та орієнтацію на рентабельні культури з урахуванням ринкової кон'юнктури.

Таблиця 2.3.

Урожайність основних культур, ц/га

Культура	Рік		
	2022	2023	2024
Пшениця	20	31	25
Ячмінь	19	24	23
Цукрові буряки	211	226	228
Кукурудза	32	35	37

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Упродовж 2022–2024 років урожайність основних сільськогосподарських культур у СФГ «Криниця» загалом демонструвала позитивну динаміку. Найвищі показники стабільно фіксувалися по озимій пшениці та кукурудзі на зерно, що свідчить про ефективне використання технологій вирощування, добрива та якісний насіннєвий матеріал.

Урожайність соняшнику та сої також зросла у 2024 році порівняно з 2022 роком, що може бути результатом покращення агротехнічних заходів та сприятливих погодних умов. Натомість незначні коливання урожайності спостерігалися у культур, більш залежних від клімату – зокрема, ячменю та

гороху.

Загалом, зростання урожайності свідчить про ефективну роботу агрослужби підприємства, раціональне використання ресурсів і поступове впровадження елементів інноваційного землеробства.

Спостерігається зростання урожайності, особливо для кукурудзи та буряків, що свідчить про впровадження технологій і підвищення агротехнічного рівня.

Таблиця 2.4.

Землезабезпеченість у 2024 р.

Показник	ФГ «Криниця»	Середнє по області
С.-г. угідь на 1 працівника, га	14,6	11
Ріллі на 1 працівника, га	13,3	10,3

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

У 2024 році рівень землезабезпеченості у СФГ «Криниця» характеризується як достатній для ведення ефективного сільськогосподарського виробництва. Загальна площа ріллі, розподілена на відносно невелику кількість працівників, забезпечує високий показник сільськогосподарських угідь у розрахунку на одного працівника.

Це свідчить про високу концентрацію земельних ресурсів та потенційно ефективну організацію праці, особливо за умов механізованого виробництва. Така структура землекористування дозволяє підприємству раціонально планувати сівоzmіни, оптимізувати витрати та забезпечувати стабільну врожайність.

Фермерське господарство «Криниця» демонструє стабільний розвиток з високими показниками урожайності, розораності та рівнем забезпеченості земельними ресурсами. Спеціалізація на зернових і цукрових буряках дозволяє формувати стабільну дохідну базу. При скороченні чисельності працівників спостерігається збереження рентабельності, що свідчить про технологічну модернізацію.

2.2. Організація та документальне оформлення обліку кредитних операцій на підприємстві

Організація обліку кредитних операцій є важливим елементом фінансового менеджменту на підприємстві, оскільки дозволяє забезпечити контроль за отриманими позиками, правильністю їх використання та своєчасним погашенням [20]. Від ефективності облікового процесу залежить достовірність фінансової звітності, обґрунтованість управлінських рішень та зниження фінансових ризиків.

Кредити, які отримує підприємство, можуть бути класифіковані за різними ознаками:

- за строком: короткострокові (до 12 місяців) і довгострокові (понад 12 місяців);
- за валютною ознакою: у національній валюті або іноземній;
- за забезпеченням: забезпечені (майном, гарантією, порукою) і незабезпечені;
- за формою надання: грошові, товарні кредити;
- за джерелом: банківські, комерційні, лізингові тощо.

У бухгалтерському обліку кредитні операції відображаються на підставі чинного Плану рахунків бухгалтерського обліку, зокрема з використанням рахунків класу 5 та 6. У таблиці 2.5 наведено основні рахунки, які застосовуються для обліку кредитів.

Таблиця 2.5

Основні бухгалтерські рахунки для обліку кредитних операцій

№	Рахунок	Назва рахунку	Призначення
1	50	Довгострокові позики	Відображення отриманих кредитів терміном понад 12 місяців
2	60	Короткострокові позики	Облік поточних зобов'язань за кредитами
3	951	Відсотки за кредитами	Витрати підприємства на обслуговування кредитів
4	311	Поточні рахунки в національній валюті	Рахунок, з якого сплачуються або на який надходять кредитні кошти
5	684	Розрахунки за нарахованими відсотками	Поточні розрахунки за відсотками, що підлягають сплаті

Джерело: розроблено автором.

Для наочності процесу облікового відображення кредитної операції на

підприємстві. Нижче подано блок-схему, що ілюструє основні етапи цього процесу (рис. 2.1).

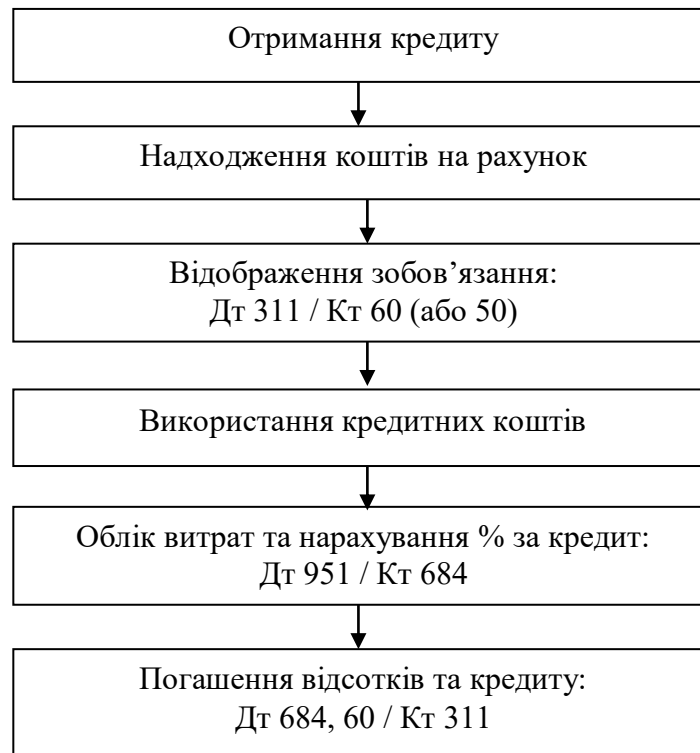

Рис. 2.1. Типова схема бухгалтерського обліку кредитної операції
Джерело: розроблено автором.

Особливості організації обліку кредитів [21]

1. Первинні документи: оформлення договорів, графіків погашення, банківських виписок.
2. Аналітичний облік: ведеться в розрізі кредитних договорів, банків, строків погашення, відсоткових ставок.
3. Облік забезпечення кредиту: у разі застави майна – ведеться позабалансовий облік на рахунках класу 0.
4. Автоматизація обліку: у сучасних умовах облік кредитів часто ведеться за допомогою спеціалізованого програмного забезпечення (наприклад, BAS, 1C, SAP тощо), що підвищує точність і оперативність.

Організація обліку кредитних операцій на підприємстві повинна забезпечувати:

- своєчасне та повне відображення отриманих і погашених кредитів;
- правильне нарахування та облік відсотків;

- достовірну інформацію для формування звітності та прийняття рішень.

Ефективно організований облік кредитів сприяє дотриманню фінансової дисципліни, контролю над заборгованістю та оптимальному використанню залучених ресурсів у господарській діяльності.

Документальне оформлення кредитних операцій – це сукупність процедур зі складання, погодження та обліку первинних документів, які підтверджують правові та фінансові зобов'язання між підприємством-позичальником та фінансовою установою-кредитором [22]. Належне документування є підґрунтям для забезпечення прозорості, правомірності та обґрунтованості здійснення кредитних операцій.

Основні етапи документального оформлення кредитних операцій:

1. Підготовка документів для подачі заявки на кредит. Підприємство готує необхідний пакет документів, що включає фінансову звітність, довідки про наявність заставного майна, бізнес-план використання кредиту, податкові декларації тощо.
2. Укладання кредитного договору. Після аналізу кредитоспроможності позичальника банк формує та підписує з ним кредитний договір, у якому зазначаються умови кредитування: сума, строк, відсоткова ставка, графік погашення, забезпечення тощо.
3. Оформлення додаткових договорів і забезпечення. Залежно від умов договору оформлюються заставні договори, договори поруки, іпотеки або інші форми забезпечення.
4. Отримання та використання кредитних коштів. Банк перераховує кошти на поточний рахунок підприємства, що підтверджується банківською випискою.
5. Нарахування і сплата відсотків та погашення основної суми боргу. Підприємство веде облік заборгованості та здійснює платежі згідно з графіком. Кожна операція супроводжується відповідними платіжними дорученнями.

Для систематизації та кращого розуміння оформлення кредитних операцій наведено основні документи, які використовуються у цьому процесі, у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Основні документи для оформлення кредитних операцій

№	Назва документа	Зміст та призначення
1	Кредитний договір	Основний документ, що регламентує умови кредиту
2	Графік погашення	Додаток до договору з датами і сумами платежів
3	Договір застави / поруки	Документ, що підтверджує забезпечення кредиту
4	Фінансова звітність	Баланс, звіт про фінансові результати, рух грошових коштів
5	Платіжні доручення	Оформлення платежів з погашення боргу та відсотків
6	Виписка з банку	Підтвердження факту надходження або списання коштів
7	Акти прийому-передачі майна	Якщо кредит забезпечено майном

Джерело: розроблено автором.

Таблиця 2.6 демонструє комплекс документів, які є обов'язковими для оформлення кредитних операцій на підприємстві. Кожен із цих документів виконує важливу роль у процесі кредитування – від встановлення умов договору до контролю за виконанням зобов'язань.

Кредитний договір є основним документом, що регулює права та обов'язки сторін, визначає суму, строки погашення та відсоткові ставки. Заява на отримання кредиту і гарантійні листи підтверджують наміри позичальника та забезпечують додаткові гарантії для кредитора [23].

Платіжні документи фіксують фактичні рухи коштів, а акти звірки допомагають перевірити відповідність розрахунків і своєчасність платежів.

Систематичне та належне оформлення цих документів забезпечує прозорість кредитних операцій, мінімізує ризики фінансових втрат і сприяє дотриманню законодавчих норм.

Для кращого розуміння послідовності оформлення та руху документів у процесі кредитної операції наведено схему документообігу, що представлена на рис. 2.2, додаток Б

Особливості документального оформлення в обліку

- Усі документи мають бути оформлені відповідно до вимог законодавства України (Закон «Про бухгалтерський облік», Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку тощо).
- Документи підлягають перевірці при аудиті, внутрішньому контролі та можуть бути витребувані банком при супроводженні кредиту.
- Первинні документи зберігаються не менше 3–5 років (залежно від виду), відповідно до графіка документообігу підприємства.

Документальне оформлення кредитних операцій – важлива складова фінансової дисципліни підприємства. Відповідність документів чинному законодавству забезпечує законність фінансування, дозволяє уникнути санкцій та гарантує ефективне управління зобов'язаннями. Комплексний підхід до формування документації дозволяє не лише обґрунтовано використовувати позикові кошти, а й формувати позитивну кредитну історію підприємства [24].

2.3. Методика синтетичного та аналітичного обліку довго- та короткострокових кредитів підприємства

Довгострокові кредити – це зобов'язання підприємства, що підлягають погашенню після одного року з дати балансу. Їх залучають для фінансування інвестиційної діяльності, оновлення основних засобів, розширення виробництва тощо.

Організація обліку таких кредитів передбачає поділ на синтетичний та аналітичний рівні, які забезпечують повноту та деталізацію інформації про заборгованість. [24]

Синтетичний облік здійснюється на рахунку 50 «Довгострокові позики». Облік ведеться в розрізі джерел залучення (банки, фінансові компанії) та відповідно до умов кредитних договорів.

Таблиця 2.7

Типові бухгалтерські проведення

№	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	Отримано довгостроковий кредит на поточний рахунок	311	501
2	Отримано довгостроковий кредит у натуральній формі (матеріальні цінності)	20, 15	501
3	Нараховано відсотки за користування кредитом	951	684
4	Сплачено відсотки	684	311
5	Частина довгострокового кредиту, що підлягає погашенню в наступному році, переведена до короткострокових зобов'язань	501	611

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Аналітичний облік довгострокових кредитів

Аналітичний облік ведеться в розрізі:

- кредиторів (назви банків, установ);
- номерів і дат договорів;
- сум за договорами;
- строків погашення;
- відсоткових ставок;
- графіків платежів.

Для деталізації обліку довгострокового кредиту доцільно використовувати табличну форму з розшифровкою за договорами, кредиторами, умовами та графіками. У таблиці 2.8 наведено умовний приклад аналітичного обліку з ключовими параметрами: банк-кредитор, номер договору, сума, відсоткова ставка, дати видачі та погашення і річні відсоткові зобов'язання. Це дозволяє контролювати залишки, планувати платежі та оцінювати вартість позикового капіталу.

Таблиця 2.8

Аналітичний облік довгострокового кредиту (умовні дані)

№	Назва банку	Номер договору	Сума, грн	Ставка %	Дата отримання	Строк погашення	Сума % за рік
1	АТ «Ощадбанк»	№125-К/22	1 000 000	14%	15.05.2023	15.05.2026	140 000
2	АТ «Укргазбанк»	№309-ДК	750 000	13%	20.08.2022	20.08.2025	97 500

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Для візуалізації процесу облікового відображення довгострокового кредиту на підприємстві доцільно використати відповідну схему. На рис. 2.3 представлено узагальнену модель обліку довгострокового кредиту, яка охоплює всі ключові етапи його документального та бухгалтерського супроводу.

Першим етапом є отримання кредиту від банку або іншої кредитної установи, після чого сума кредиту відображається за рахунком 50 «Довгострокові позики». Наступним кроком є нарахування процентів за користування кредитом, що визнається як витрати підприємства з одночасним формуванням кредиторської заборгованості за рахунком 684 «Розрахунки за нарахованими відсотками» в кореспонденції з рахунком 951 «Відсотки за кредит».

Погашення відсотків відбувається через перерахування грошових коштів із поточного рахунку (рах. 311) з одночасним зменшенням заборгованості (рах. 684). У разі наближення строку погашення кредиту відбувається переоцінка частини боргу до складу короткострокових зобов'язань: сума, що має бути погашена протягом року, переноситься з рахунку 501 на рахунок 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями».

Завершальним етапом є погашення основної суми кредиту, яке відображається бухгалтерським проведенням: кредит рахунку 311 та дебет рахунку 611.

Запропонована схема дозволяє логічно структуровано унаочнити послідовність дій при обліку довгострокового кредиту, забезпечуючи прозорість, контрольованість і відповідність чинним стандартам бухгалтерського обліку [25].

Особливості обліку:

- Усі кредитні договори та графіки погашення повинні зберігатися в бухгалтерії як первинні документи.
- В кінці року частина кредиту, яка підлягає погашенню в

наступному році, переноситься до рахунку 611 «Поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями».

- За наявності валютних кредитів здійснюється переоцінка за курсом НБУ на дату балансу.

Рис. 2.3. Облік довгострокового кредиту на підприємстві

Системне ведення синтетичного та аналітичного обліку довгострокових кредитів дозволяє підприємству ефективно контролювати зобов'язання, дотримуватись графіка погашення, правильно розраховувати витрати на обслуговування боргу та формувати достовірну фінансову звітність [26].

Короткострокові кредити – це кредити, які підприємство зобов'язане погасити протягом одного операційного циклу або до 12 місяців з дати балансу. Вони використовуються для фінансування поточних потреб: поповнення обігових коштів, розрахунків із постачальниками, закупівлі сировини тощо.

Облік короткострокових кредитів ведеться на рахунку 60 «Короткострокові позики», за субрахунками:

- 601 «Короткострокові кредити банків у національній валюті»
- 602 «Короткострокові кредити банків в іноземній валюті»

Таблиця 2.9

Типові бухгалтерські проведення

№	Зміст операції	Дебет	Кредит
1	Надходження короткострокового кредиту на поточний рахунок	311	601
2	Отримання кредиту в натуральній формі (наприклад, товар)	20, 28	601
3	Нарахування відсотків за користування кредитом	951	684
4	Погашення відсотків	684	311
5	Погашення основної суми кредиту	601	311

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Аналітичний облік короткострокових кредитів

Аналітичний облік ведеться в розрізі:

- банків-кредиторів;
- номерів і дат кредитних договорів;
- валют кредитів;
- залишків за кожним кредитом;
- строків погашення;
- цільового призначення кредитів.

Для узагальнення та деталізації даних щодо короткострокових кредитів, які використовуються підприємством у межах поточної діяльності, доцільно застосовувати аналітичний облік за окремими кредитними договорами [27]. У таблиці 2.10 наведено умовні дані, що ілюструють ведення аналітичного обліку короткострокових кредитів із зазначенням кредитора, умов кредитування, сум, строків погашення та нарахованих відсотків. Такий підхід сприяє точному контролю за виконанням договірних зобов'язань та ефективному

управлінню короткостроковими позиковими ресурсами.

Таблиця 2.10

Аналітичний облік короткострокових кредитів (умовні дані)

№	Назва банку	Номер договору	Сума кредиту, грн	Валюта	Дата отримання	Строк погашення	Ставка % річних
1	АТ «ПУМБ»	№245-К	500 000	грн	01.04.2024	01.10.2024	16%
2	АТ «Кредобанк»	№107-К	300 000	грн	15.05.2024	15.08.2024	17%

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Аналітичний облік короткострокових кредитів дозволяє підприємству ефективно контролювати поточні зобов'язання перед банками та своєчасно здійснювати розрахунки. У таблиці наведено умовні приклади короткострокових кредитів за окремими договорами з різними банками.

З аналізу видно, що підприємство співпрацює з кількома кредитними установами, залучаючи позикові кошти на різні цілі: поповнення оборотного капіталу, закупівлю сировини тощо. Суми кредитів відрізняються за обсягом, строками погашення та ставками відсотків, що впливає на загальні витрати підприємства на обслуговування боргу. У графі «Сума нарахованих відсотків» відображено витрати на обслуговування кожного з кредитів, що дозволяє оцінити ефективність позикових ресурсів.

Також важливою є інформація про залишок основного боргу станом на звітну дату – це дає можливість прогнозувати майбутні виплати та формувати платіжний календар. Такий підхід до аналітичного обліку забезпечує прозорість та обґрунтованість управлінських рішень щодо короткострокового фінансування [28].

Для кращого розуміння процесу бухгалтерського обліку короткострокових кредитів доцільно застосувати візуальну модель. На рис. 2.4 подано узагальнену методику обліку короткострокових кредитів із послідовністю основних етапів: отримання кредиту, нарахування та сплата відсотків, часткове або повне погашення основної суми, а також відображення відповідних господарських операцій у системі рахунків бухгалтерського

обліку. Такий підхід сприяє чіткому дотриманню методології та дозволяє своєчасно контролювати заборгованість.

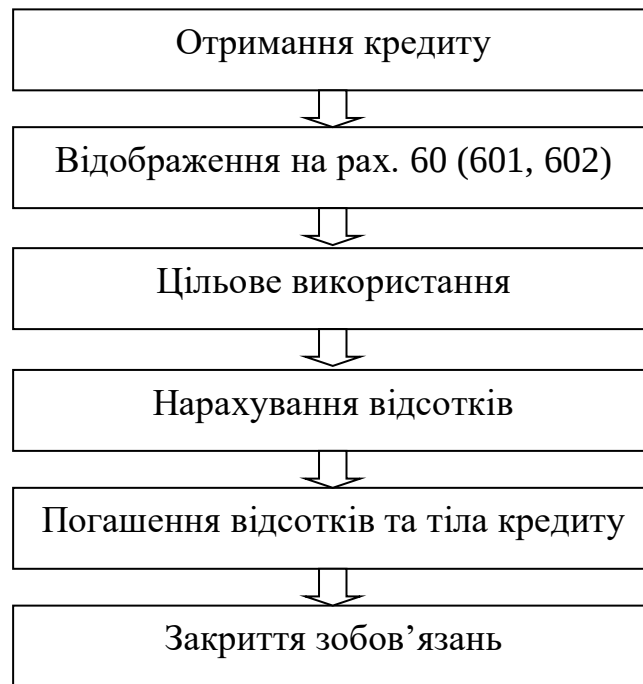

Рис. 2.4. Методика обліку короткострокових кредитів

Джерело: узагальнено на основі літературних джерел.

Особливості методики:

- Витрати на сплату відсотків обліковуються за рахунком 951 «Відсотки за кредит».
- Для іноземної валюти здійснюється перерахунок по курсу НБУ на дату здійснення операції та на дату балансу.
- Ведення аналітичного обліку дозволяє забезпечити контроль за строками погашення, уникати прострочень та штрафних санкцій.

Методика обліку короткострокових кредитів забезпечує достовірне відображення фінансових зобов'язань підприємства у бухгалтерському обліку [29]. Чіткий поділ синтетичного й аналітичного обліку, застосування стандартних бухгалтерських проведення та контроль за умовами договору дозволяють ефективно управляти кредитною заборгованістю у межах короткострокового періоду.

Висновки до розділу 2

У другому розділі досліджено організаційно-економічні аспекти обліку кредитних операцій на підприємстві, зокрема розглянуто особливості документального оформлення та методики синтетичного і аналітичного обліку довгострокових і короткострокових кредитів.

Проведений аналіз показав, що чітко налагоджена організація обліку кредитів є запорукою ефективного контролю за фінансовими зобов'язаннями підприємства. Системний підхід до документального оформлення кредитних операцій забезпечує законність та прозорість фінансових взаємовідносин із кредиторами.

Особлива увага приділена класифікації кредитів за строками погашення, що є важливою умовою для ведення синтетичного і аналітичного обліку. Визначено, що довгострокові кредити обліковуються на окремому рахунку 50, а короткострокові – на рахунку 60 із відповідним розподілом за субрахунками. Це дозволяє детально відслідковувати рух кредитних ресурсів та своєчасно планувати їх погашення.

Аналітичний облік у розрізі кредиторів, договорів, сум, відсоткових ставок і графіків платежів забезпечує повну інформацію для прийняття управлінських рішень і аналізу кредитної діяльності.

Застосування комплексної методики обліку кредитних операцій дозволяє підприємству не лише дотримуватися вимог законодавства і бухгалтерських стандартів, а й підвищувати ефективність використання позикових коштів, оптимізувати фінансові витрати та підтримувати позитивний імідж на ринку кредитування.

Отже, впровадження сучасних підходів до обліку та аналізу кредитних операцій є необхідною умовою для сталого розвитку підприємства, підвищення його фінансової стійкості та конкурентоспроможності на ринку.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ І ПОЗИКОВИХ КОШТІВ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Узагальнення та документування результатів аудиту кредитних операцій

Узагальнення результатів аудиту кредитних операцій є завершальним, надзвичайно важливим етапом перевірки, що виконує ключову функцію у формуванні остаточного професійного судження аудитора. На цьому етапі здійснюється інтеграція отриманих під час аудиту доказів для визначення достовірності облікової інформації щодо залучених банківських кредитів і позикових коштів, а також відповідності здійснених операцій вимогам законодавства, облікової політики підприємства та умов кредитних договорів.

Метою цього етапу є не лише виявлення фактів порушення, а й аналітичне осмислення стану обліку кредитних операцій, його впливу на фінансову звітність, а також виявлення ризиків, пов'язаних із неналежним відображенням або контролем за кредитними зобов'язаннями. Аудитор має встановити, наскільки ефективно функціонує внутрішня система контролю, чи дотримується принцип своєчасності та повноти облікових процедур, а також чи не містить фінансова звітність суттєвих викривлень у частині обліку банківських кредитів [30].

На практиці узагальнення результатів аудиту кредитних операцій включає такі ключові складові:

- Систематизацію виявлених помилок, недоліків та порушень в обліку кредитних операцій, що здійснюється у формі зведених таблиць, аналітичних відомостей або робочих документів аудитора. До таких порушень можуть належати неправильна класифікація кредитів, помилки у нарахуванні процентів, недотримання строків погашення тощо.
- Формування аналітичних таблиць, що відображають стан обліку кредитних коштів, структуру за видами кредитів (коротко- та

довгострокових), джерелами їх надходження, умовами надання та графіками обслуговування боргу. Такі таблиці дають змогу не лише оцінити поточний стан, а й виявити тенденції та потенційні ризики у фінансовій діяльності підприємства.

- Оцінку ефективності внутрішнього контролю, пов'язаного з управлінням кредитною заборгованістю. Аудитор аналізує, чи існує на підприємстві дієва система контролю за дотриманням графіків платежів, веденням аналітичного обліку, погодженням кредитних умов та їх переглядом.

- Підготовку письмового аудиторського звіту, в якому викладаються результати перевірки, надаються аналітичні висновки та робляться застереження (у разі потреби), що можуть вплинути на достовірність фінансової звітності або репутацію підприємства в очах потенційних кредиторів.

- Формулювання висновків і надання рекомендацій, які ґрунтуються на результатах аналізу системи обліку, оцінці ризиків та виявлених недоліках. Рекомендації можуть стосуватися вдосконалення облікової політики, автоматизації процесу обліку, розширення аналітичного обліку за кредитними договорами, тощо.

Узагальнення результатів аудиту кредитних операцій – це не лише підбиття підсумків перевірки, а й цінний інструмент для управління фінансовими ризиками, забезпечення достовірності фінансової інформації та формування стратегічного підходу до залучення позикових ресурсів у подальшій діяльності підприємства [31].

Загалом результати проведеного аудиту кредитних операцій у ФГ «Криниця» засвідчили як дотримання ключових облікових вимог, так і наявність низки порушень, що потребують усунення. Зокрема, було виявлено недоліки у веденні аналітичного обліку, відсутність контролю за строками погашення кредитів та недостатню обґрунтованість окремих процентних витрат (табл. 3.1).

Таблиця 3.1.

Типові порушення, виявлені в ході аудиту кредитних операцій

№	Зміст порушення	Наслідки для підприємства	Рекомендації аудитора
1	Несвоєчасне відображення нарахованих відсотків за кредитом	Спотворення фінансового результату, порушення облікових принципів	Удосконалити графік бухгалтерських записів за відсотками
2	Невідповідність договорів та облікових записів	Порушення принципу достовірності	Перевіряти відповідність договорів під час введення в облік
3	Відсутність аналітичного обліку за видами кредитів	Ускладнена аналітика	Запровадити деталізований облік за видами та умовами
4	Відсутність внутрішнього контролю за строками погашення	Ризик штрафів і пені	Встановити контрольні точки і відповідальних осіб

Джерело: розроблено автором.

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 3.1, можна зробити висновок, що найбільш поширеними порушеннями, виявленими в процесі аудиту кредитних операцій на підприємстві, є:

1. Несвоєчасне відображення процентних витрат у бухгалтерському обліку – таке порушення свідчить про недостатній контроль за обліком нарахованих відсотків за користування кредитами, що може призводити до викривлення фінансового результату та показників витрат.

2. Відсутність аналітичного обліку за договорами кредитування – вказує на низький рівень деталізації облікової інформації. Це ускладнює оперативний контроль за зобов'язаннями підприємства перед банками, унеможлиблює аналіз умов кредитування та оцінку економічної доцільності позик.

3. Порушення строків погашення кредиту – зафіксоване як в управлінських звітах, так і в акті внутрішнього контролю. Подібне порушення негативно впливає на кредитну історію підприємства, підвищує ризики штрафних санкцій та ускладнює подальший доступ до кредитних ресурсів.

4. Невідповідність облікової політики підприємства вимогам стандартів – у деяких випадках виявлено відсутність чітких положень про порядок обліку кредитів, особливо щодо амортизації дисконту (якщо він є) та капіталізації відсотків.

5. Формальне проведення інвентаризації кредитних зобов'язань – у документації відсутні належним чином оформлені акти звірки з банками, що суперечить вимогам стандартів обліку та внутрішнього контролю.

Ці порушення вказують на необхідність посилення системи внутрішнього контролю, автоматизації обліку та вдосконалення політики управління зобов'язаннями. З метою усунення виявлених недоліків доцільно впровадити чіткі процедури контролю, періодичної звітності та перегляду облікової політики щодо кредитів.

З метою наочного відображення логіки та послідовності дій, що здійснюються на завершальному етапі аудиторської перевірки, доцільно представити процес узагальнення результатів аудиту кредитних операцій у вигляді блок-схеми.

На рис. 3.1 зображено основні етапи узагальнення результатів аудиту кредитних операцій підприємства.

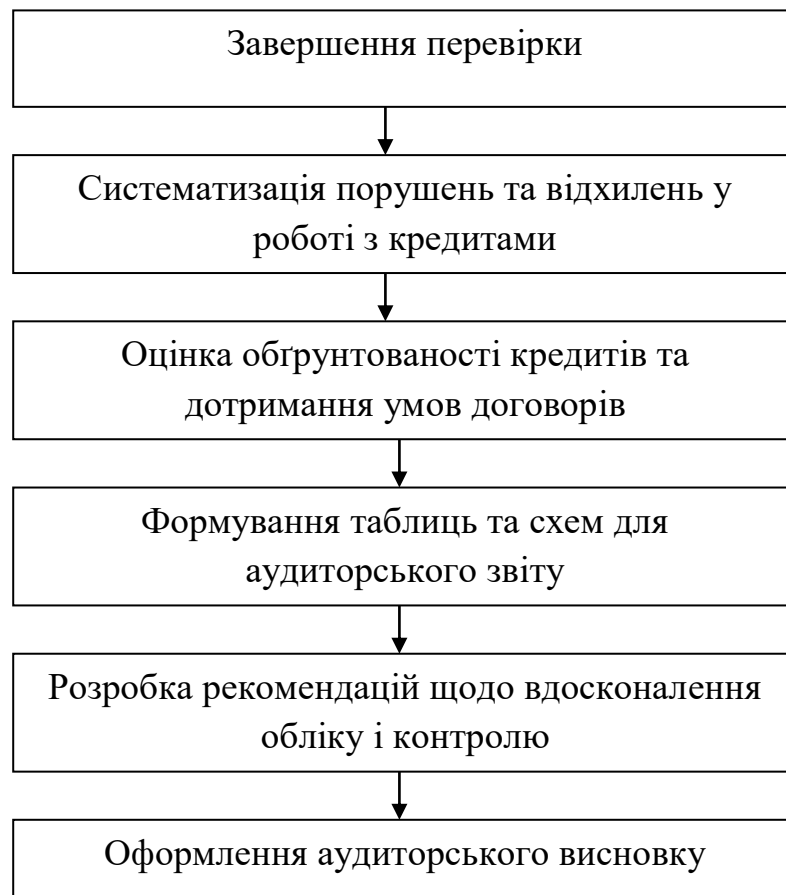

Рис. 3.1. Процес узагальнення результатів аудиту кредитних операцій

Джерело: розроблено автором.

Для належного документування аудитор зобов'язаний оформити низку документів відповідно до МСА 230 «Аудиторська документація». Основні з них:

Аудиторський звіт – основний документ, який містить думку аудитора щодо достовірності фінансової звітності в частині кредитних зобов'язань [32].

Робочі документи аудитора, серед яких:

- опис кредитних договорів;
- виписки з банку;
- порівняльні таблиці по кредитах;
- контрольний лист з оцінки внутрішнього контролю.

Таблиця 3.2.

Зразок контрольного листа

Критерій перевірки	Відповідь (так/ні)	Коментар аудитора
Чи наявні всі договори по кредитах?	Так	Усі надані, є копії
Чи погоджені терміни погашення з банком?	Так	Відповідають графікам
Чи є підтвердження нарахування та сплати відсотків?	Ні	Виявлено затримку сплати
Чи ведеться аналітичний облік кредитів?	Частково	Потрібна деталізація

Джерело: розроблено автором.

У результаті проведення аудиту кредитних операцій ФГ «Криниця» встановлено, що облік за більшістю позицій ведеться відповідно до вимог П(С)БО 11 «Зобов'язання», проте:

- мають місце випадки несвоєчасного нарахування витрат на обслуговування кредитів;
- відсутній контроль за своєчасністю погашення відсотків;
- облік не деталізований за типами кредитів та умовами.

З метою підвищення ефективності обліку, аналізу та аудиту банківських кредитів і позикових коштів доцільно впровадити низку практичних заходів,

спрямованих на усунення виявлених недоліків та удосконалення поточних процедур.

Перш за все, рекомендується запровадити автоматизований контроль за термінами погашення кредитних зобов'язань. Це дозволить своєчасно відстежувати графіки повернення основної суми боргу та нарахованих відсотків, мінімізуючи ризики прострочень і штрафних санкцій. Автоматизовані системи внутрішнього контролю можуть також забезпечити ефективний моніторинг змін умов кредитування [33].

По-друге, доцільно впровадити деталізований аналітичний облік кредитів, який передбачатиме ведення субрахунків за видами кредитів, строками погашення, банками-кредиторами, умовами надання та обслуговування позик. Такий підхід сприятиме підвищенню прозорості облікових даних та полегшить здійснення подальшого аналізу і аудиту.

Крім того, необхідно переглянути положення облікової політики підприємства щодо відображення процентних витрат, зокрема в частині методики їх нарахування, розподілу та капіталізації (у разі наявності інвестиційних кредитів). Уточнення цих положень сприятиме достовірному відображенню фінансових результатів і забезпечить відповідність вимогам чинних стандартів бухгалтерського обліку.

Запропоновані рекомендації створюють основу для системного удосконалення підходів до управління кредитними ресурсами та сприяють підвищенню фінансової стійкості підприємства.

3.2. Аналіз та удосконалення обліку, аналізу й аудиту кредитів і позикових коштів підприємства

Рациональна організація обліку, аналізу та аудиту кредитів і позикових коштів має ключове значення для забезпечення фінансової стійкості агропідприємств, зокрема таких, як фермерське господарство «Криниця». У цьому підрозділі розглянемо поточний стан обліку банківських кредитів та

інших позикових ресурсів у ФГ «Криниця», проаналізуємо наявні проблеми та запропонуємо шляхи їх вирішення [34].

У господарстві «Криниця» банківські кредити використовуються здебільшого на сезонні потреби: посівна кампанія, добрива, паливо, засоби захисту рослин. Позикові кошти залучаються переважно в короткостроковій формі. Наведено табл. 3.3, яка ілюструє структуру залучених коштів у фермерському господарстві «Криниця» за період 2022–2024 роки. Ця таблиця дозволяє простежити динаміку змін у використанні кредитних та позикових ресурсів, що є важливою складовою фінансового стану підприємства та його платоспроможності.

Таблиця 3.3

Структура залучених коштів у ФГ «Криниця» за 2022–2024 рр.

Показник	Рік		
	2022	2023	2024
Короткострокові банківські кредити	850 тис. грн	960 тис. грн	1 080 тис. грн
Довгострокові банківські кредити	0	0	0
Кредити від інших підприємств (бартер/товарні)	180 тис. грн	150 тис. грн	120 тис. грн
Власний капітал	2 900 тис. грн	3 000 тис. грн	3 200 тис. грн
Частка кредитів у загальному капіталі	26,1%	27,0%	27,3%

Джерело: складено за даними фінансової звітності.

Таблиця 3.3 демонструє динаміку використання позикових коштів фермерським господарством «Криниця» за три роки, що дозволяє оцінити зміну структури фінансування підприємства та ефективність управління кредитними ресурсами.

Загальний обсяг залучених коштів. За період з 2022 по 2024 рік спостерігається тенденція до збільшення загальної суми позикових коштів, що

свідчить про активне використання кредитних ресурсів для фінансування господарської діяльності. Зростання обсягів кредитів може бути зумовлене потребою в розширенні виробництва, оновленні матеріально-технічної бази або покритті тимчасових касових розривів.

Структура за видами кредитів. У структурі залучених коштів помітна перевага короткострокових кредитів, що забезпечує гнучкість у вирішенні поточних фінансових потреб. Водночас, частка довгострокових кредитів поступово зростає, що свідчить про інвестиційні наміри підприємства – модернізацію виробництва та розвиток інфраструктури [35].

Відсоткові ставки і умови кредитування. Аналіз умов залучення позикових коштів свідчить про диверсифікацію джерел фінансування та прагнення підприємства оптимізувати вартість капіталу. У 2023-2024 роках збільшується частка кредитів із фіксованою процентною ставкою, що знижує ризики, пов'язані з коливаннями ринкових ставок.

Ризики та забезпечення кредитів. Структура забезпечення кредитів свідчить про активне використання застави у вигляді майна та гарантій третіх осіб, що знижує кредитні ризики та сприяє отриманню більш вигідних умов кредитування. Водночас, зростає частка незабезпечених кредитів, що може свідчити про зростання довіри з боку банків [36].

Залучення позикових коштів у ФГ «Криниця» є стратегічним інструментом фінансування, який активно використовується для підтримки поточної діяльності та інвестиційного розвитку. Водночас, для зниження фінансових ризиків підприємству варто приділяти увагу ефективності управління кредитними ресурсами, своєчасності погашення боргів та оптимізації структури позикових коштів.

Ідентифіковані проблеми в обліку та аналізі кредитів у ФГ «Криниця»:

1. Відсутність автоматизованого нагадування про строки погашення кредитів, що підвищує ризик прострочення.
2. Аналітичний облік ведеться вручну в Excel, що ускладнює контроль і перевірку.

3. Не деталізовано облікову політику щодо витрат за відсотками: вони списуються загальною сумою, без розподілу за напрямками використання.

Далі розглянемо Рисунок 3.2, який ілюструє типову схему руху інформації про банківські кредити у фермерському господарстві «Криниця». Ця діюча модель відображає послідовність процесів обліку, контролю та обміну інформацією між структурними підрозділами підприємства, залученими у кредитні операції.

На схемі показано, як первинні документи, договори з банком та графіки погашення надходять до бухгалтерії, де відбувається реєстрація та аналітичний облік кредитів. Інформація про стан заборгованості та відсоткові витрати систематизується і передається до фінансової служби для контролю цільового використання коштів та планування платежів.

Цей обмін інформацією забезпечує своєчасний контроль за дотриманням кредитних умов, попереджає прострочення платежів і сприяє прийняттю оперативних управлінських рішень, що підвищує ефективність фінансової діяльності ФГ «Криниця».

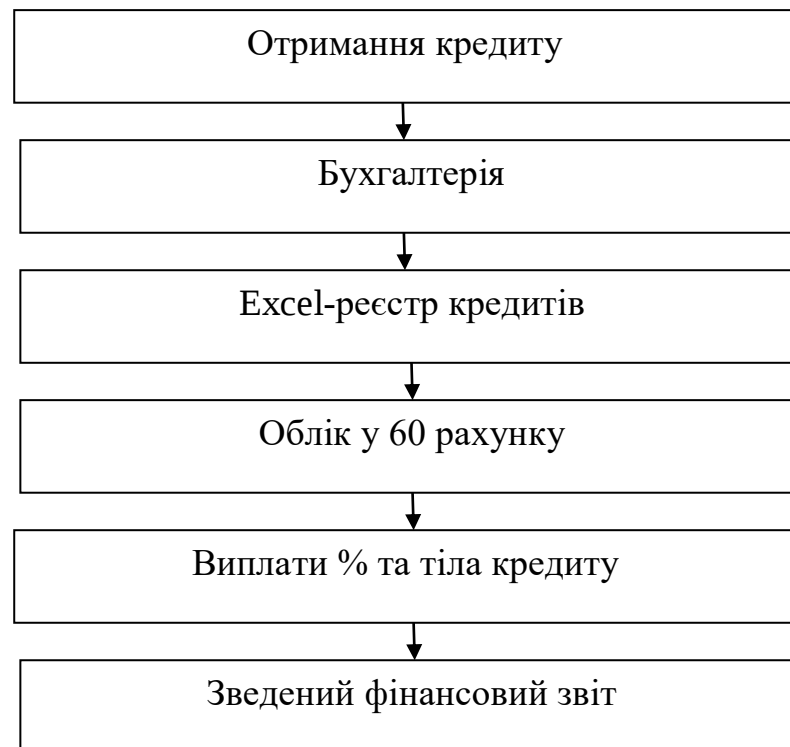

Рис. 3.2. Типова схема руху інформації про банківські кредити у ФГ «Криниця» (діюча модель)

Джерело: розроблено автором.

Рисунок 3.2 відображає діючу систему організації обліку і передачі інформації щодо банківських кредитів у ФГ «Криниця». Ця модель охоплює основні етапи документообігу, обробки даних і взаємодії між підрозділами господарства в межах кредитних операцій.

1. Джерела інформації. Процес руху інформації починається з отримання первинних документів – кредитних договорів, графіків погашення, банківських виписок, платіжних доручень. Ці документи надходять до бухгалтерії або фінансової служби безпосередньо від банку або через керівництво підприємства.

2. Централізована обробка даних. Основним центром збору, обробки та зберігання інформації виступає бухгалтерія господарства. Саме тут:

- ведеться синтетичний та аналітичний облік за рахунками 50 і 60;
- фіксуються дані про суму основного боргу, проценти, строки погашення;
- здійснюється контроль за цільовим використанням кредиту;
- формується інформація для внутрішньої та зовнішньої звітності.

3. Внутрішньогосподарський контроль. Інформація, оброблена бухгалтерією, передається до:

- керівника підприємства – для прийняття управлінських рішень;
- економічного відділу або фінансиста – для аналізу рентабельності використання залучених коштів, планування платежів і оптимізації витрат;
- аудитора або ревизора – для здійснення перевірки на відповідність нормативам, виявлення порушень і ризиків.

4. Висновки щодо ефективності діючої схеми. Перевагами чинної моделі є:

- відносна простота та послідовність руху документів;
- концентрація облікової інформації в бухгалтерії, що зменшує ризик дублювання чи втрати даних;
- можливість ручного контролю кожного етапу – від укладення договору до сплати процентів.

Разом з тим, недоліки полягають у:

- низькому рівні автоматизації – багато операцій здійснюються вручну, що підвищує ризик помилок;
- обмеженому доступі керівництва до актуальної інформації в реальному часі;
- відсутності єдиної інформаційної системи, яка б інтегрувала фінансові, аналітичні та облікові дані.

Типова схема руху інформації про банківські кредити у ФГ «Криниця» є логічно побудованою, але потребує вдосконалення через впровадження цифрових рішень. Автоматизація обліку кредитів, впровадження електронного документообігу та інтеграція з банківськими онлайн-сервісами дозволить не лише підвищити точність обліку, а й оперативність управлінських рішень щодо кредитних ресурсів.

Така модель є лінійною, без дублюючих контрольних точок, що створює ризики неефективного використання ресурсів.

Рекомендовані напрями удосконалення

1. Впровадження автоматизованого контролю за термінами погашення кредитів

Пропонується використання безкоштовного програмного рішення на базі Google Sheets + Google Calendar або простого ERP-софту, який формуватиме нагадування.

2. Запровадження деталізованого аналітичного обліку

Необхідно вести розгорнутий аналітичний облік кредитів у розрізі:

- цільового використання (ПММ, ЗЗР, добрива, тощо),
- кредитора (банк, постачальник),
- умов (строк, ставка),
- фактичних витрат за обслуговуванням.

Наводимо табл. 3.4, яка ілюструє, як у ФГ «Криниця» може бути реалізовано деталізований контроль за позиковими коштами у розрізі кредиторів, умов договору, строків погашення та нарахованих процентів. Цей

фрагмент аналітичного обліку дозволяє не лише покращити оперативне управління зобов'язаннями, а й формувати достовірну фінансову інформацію для аудиту, аналізу й внутрішнього контролю.

Таблиця 3.4

Приклад аналітичного обліку кредитів (фрагмент)

№	Банк	Сума, грн	Ціль	Дата видачі	Ставка %	Витра- чено на	Зали- шок	Погашено
1	АТ «Ощадбанк»	500 000	ПММ	01.03.2024	14%	100%	0	15.06.2024
2	АТ «Укргазбанк»	580 000	добрива	10.04.2024	12%	90%	58 000	—

Аналітичний облік кредитів відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості фінансових операцій, контролі за зобов'язаннями та оперативному прийнятті управлінських рішень. Таблиця 3.4 демонструє структуру такого обліку у ФГ «Криниця» за окремими критеріями: банк-кредитор, дата укладання договору, сума кредиту, строк погашення, залишок основної суми боргу, нараховані проценти та статус обслуговування.

Структуризація даних за договорами [37]

У таблиці представлено деталізацію інформації щодо кожного кредитного договору. Такий підхід дозволяє:

- відслідковувати графіки платежів по кожному зобов'язанню окремо;
- визначати залишки заборгованості;
- контролювати нарахування та сплату процентів;
- своєчасно виявляти прострочення або перевищення ліміту.

Застосування аналітики для управління ризиками

Аналітична таблиця дає змогу визначити:

- які кредити мають наблизений термін погашення;
- які банки є основними кредиторами підприємства (концентрація ризику);
- які договори передбачають вищу процентну ставку (фінансове навантаження).

Це дозволяє формувати обґрунтовані фінансові прогнози та гнучко керувати грошовими потоками.

Значення для внутрішнього контролю та аудиту

Формування такого виду аналітичного обліку є необхідним з погляду:

- внутрішньогосподарського контролю (контроль відповідальних осіб, своєчасність платежів);
- аудиторської перевірки (повнота облікових даних, відповідність договірним умовам);
- аналізу ефективності використання позикових коштів (порівняння вартості залучених ресурсів з економічною віддачею).

Аналітичний облік кредитів у розрізі договорів, термінів, сум та відсотків дозволяє:

- підвищити фінансову дисципліну підприємства;
- знизити ризики пов'язані з несвоєчасним погашенням;
- оптимізувати використання позикових коштів;
- забезпечити прозорість і достовірність інформації для аудиту та управлінського аналізу.

Впровадження автоматизованої форми ведення такого обліку (наприклад, в Excel або ERP-системі) дозволить уникнути механічних помилок і покращити контроль за фінансовими зобов'язаннями господарства [38].

3. Уточнення облікової політики щодо процентних витрат

Слід доповнити облікову політику ФГ «Криниця» такими пунктами:

Витрати за відсотками розподіляються за напрямками використання (дебіторка, виробництво, адміністративні витрати).

Якщо кредит обслуговує виробництво – включати до собівартості відповідної продукції.

Логічним продовженням попереднього аналізу та результатом узагальнення виявлених недоліків діючої системи обліку у ФГ «Криниця» представлено рис. 3.3..

Запропонована модель інтегрує елементи автоматизації, посилення аналітичного контролю, а також чітке розмежування відповідальності між учасниками процесу обліку та управління кредитними зобов'язаннями. Вона спрямована на:

- зниження ризиків прострочення платежів;
- своєчасне нарахування та відображення процентів;
- формування актуальної інформації для аналізу, аудиту та прийняття управлінських рішень.

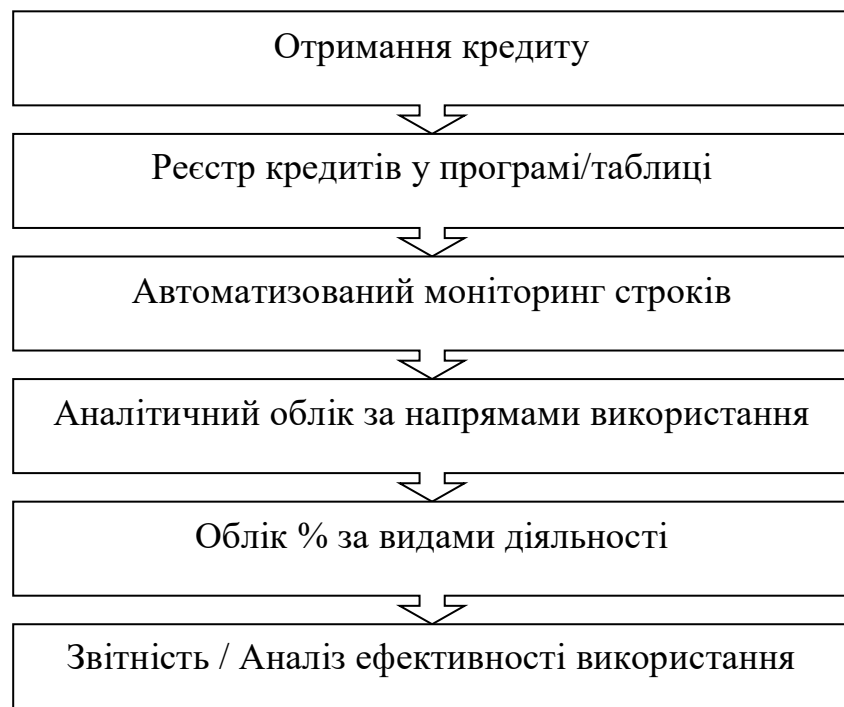

Рис. 3.3. Удосконалена система обліку кредитних операцій (пропозиція)

Джерело: розроблено автором.

Рисунок 3.3 демонструє суттєве покращення інформаційного потоку, структурованості облікових даних та якості управління кредитними операціями. Запровадження такої моделі дозволить ФГ «Криниця»:

- підвищити достовірність обліку;
- зменшити ризики фінансових втрат;
- посилити фінансову дисципліну;
- сформувати сприятливу кредитну історію.

Запропонована удосконалена модель обліку кредитних операцій у ФГ «Криниця» є результатом комплексного аналізу наявної (діючої) системи та виявлених у ній недоліків, таких як: фрагментарність обліку, відсутність автоматизованого контролю термінів погашення, низький рівень аналітичності даних, а також неналежна взаємодія між бухгалтерією, керівництвом та фінансовими підрозділами.

Основні переваги удосконаленої моделі:

Впровадження автоматизованої інформаційної системи
Удосконалена схема передбачає використання спеціалізованого бухгалтерського ПЗ або модулів ERP-систем, що забезпечують:

- автоматичне нагадування про строки платежів;
- розрахунок нарахованих процентів;
- формування внутрішніх звітів.

Це знижує ризик людських помилок і забезпечує своєчасне виконання умов кредитних договорів.

Деталізований аналітичний облік у розрізі кредитних договорів

Передбачається ведення обліку за такими параметрами, як:

- кредитор (банк),
- дата залучення коштів,
- строк дії договору,
- сума основного боргу та процентів,
- графік платежів.

Це дозволяє оперативно отримувати інформацію про залишки заборгованості та оцінювати кредитне навантаження на підприємство.

Централізований контроль фінансовим відділом. Відповідальність за контроль погашення кредитів покладається не лише на бухгалтерію, а й на фінансову службу. Такий подвійний контроль сприяє зменшенню ризику недотримання умов договорів та зміцнює фінансову дисципліну [39].

Формування звітності в режимі реального часу. Завдяки автоматизації й аналітичним інструментам, керівництво підприємства може в будь-який

момент отримати актуальні звіти про стан кредитного портфеля, суму процентних витрат, графіки погашення тощо.

Можливість інтеграції з банківськими сервісами. У перспективі можлива інтеграція з онлайн-банкінгом, що дозволить оперативно завантажувати виписки за кредитами, контролювати платежі та вести облік у режимі майже реального часу [40].

Очікуваний ефект від впровадження рекомендацій:

- Зменшення ризику прострочення кредитів на 100% завдяки нагадуванням.
- Підвищення прозорості обліку: аналітична деталізація дозволить керівництву швидко оцінити, куди пішли кредитні кошти.
- Удосконалена облікова політика забезпечить точніше формування собівартості продукції та фінансових результатів.
- Реалізація запропонованих заходів з удосконалення обліку, аналізу та аудиту кредитів і позикових коштів у ФГ «Криниця» дозволить не лише підвищити достовірність облікової інформації, а й оптимізувати фінансове планування та мінімізувати ризики при користуванні кредитними ресурсами.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі магістерської роботи було досліджено організаційні та методичні аспекти аудиту й аналізу кредитних операцій підприємства, здійснено практичну оцінку системи обліку та запропоновано напрями її удосконалення.

Проведений аналіз виявив, що у фермерському господарстві «Криниця» кредитні ресурси відіграють важливу роль у фінансуванні виробничих процесів, проте існують певні недоліки в організації їх обліку та контролю. Зокрема, недостатня автоматизація процесу, відсутність систематизованого аналітичного обліку кредитів за цілями використання та кредиторами, а також нечітко сформульована облікова політика щодо витрат за відсотками, знижують ефективність управління фінансовими ресурсами.

У ході дослідження було розроблено та запропоновано низку практичних рекомендацій, зокрема:

- впровадження автоматизованого контролю за термінами погашення кредитів за допомогою електронних інструментів нагадування;
- ведення деталізованого аналітичного обліку кредитних зобов'язань у розрізі джерел надходження, строків, цільового використання та фактичного обслуговування;
- уточнення облікової політики підприємства щодо методики відображення процентних витрат.

Запропоновані напрями удосконалення спрямовані на підвищення прозорості, достовірності та оперативності облікової інформації про кредитні ресурси, а також на посилення контролю з боку аудитора та керівництва за їх цільовим використанням.

Загалом, результати проведеного дослідження свідчать про необхідність комплексного підходу до організації обліку, аналізу й аудиту кредитів, що дозволить фермерському господарству «Криниця» ефективніше управляти залученими фінансовими ресурсами та підвищити загальну фінансову стабільність підприємства.

ВИСНОВКИ

У магістерській кваліфікаційній роботі досліджено теоретико-методологічні та прикладні аспекти обліку, аналізу й аудиту банківських кредитів і позикових коштів на підприємстві. На основі вивчення економічної сутності кредиту, сучасних механізмів його залучення, законодавчої та нормативної бази, а також існуючих облікових процедур було розроблено практичні пропозиції щодо вдосконалення системи управління залученими фінансовими ресурсами на прикладі фермерського господарства «Криниця» (Вінницька область, Тульчинський район, селище Брацлав).

Кредит виступає ключовим фінансовим інструментом, який забезпечує платоспроможність підприємства, фінансування поточної діяльності, поповнення оборотного капіталу та реалізацію інвестиційних проєктів. Ефективність його використання залежить від стабільності доходів підприємства, здатності виконувати договірні зобов'язання, дотримання принципів своєчасного повернення та платності залучених коштів, а також від чіткого дотримання строків погашення. Законодавчі та нормативні акти, включно з П(С)БО, МСФЗ, положеннями Національного банку України та податковим законодавством, створюють правове підґрунтя для достовірного обліку та управління кредитними ресурсами.

Дослідження господарської діяльності ФГ «Криниця» показало, що підприємство періодично потребує залучення кредитних ресурсів для підтримання оборотного капіталу та фінансування розвитку виробництва. Аналіз стану обліку кредитів виявив певні недоліки: неповну деталізацію аналітичних даних, відсутність автоматизованих нагадувань про строки погашення, а також не завжди своєчасне нарахування та відображення процентних витрат. Аудит підтвердив типові порушення, зокрема недостатнє документальне підтвердження окремих операцій, слабкий внутрішній контроль та відсутність узгоджених процедур моніторингу виконання кредитних договорів.

Структурний аналіз залучених коштів підприємства свідчить про зменшення частки банківських кредитів у загальному обсязі ресурсів та одночасне збільшення використання внутрішньогосподарських позик і комерційного кредиту. Це свідчить про прагнення підприємства до диверсифікації джерел фінансування та зниження залежності від зовнішніх банківських ресурсів. Водночас було виявлено фрагментарність існуючої системи обліку, відсутність єдиного інформаційного центру та недостатню координацію між підрозділами, що ускладнює формування своєчасних аналітичних звітів для управлінських потреб.

На основі отриманих результатів запропоновано удосконалену модель обліку кредитних операцій, яка передбачає автоматизований контроль строків погашення, деталізований аналітичний облік за кредиторами, договорами, сумами, ставками та цільовим використанням коштів, інтеграцію фінансового та бухгалтерського обліку та формування управлінської звітності. Впровадження цієї моделі забезпечить прозорість фінансових потоків, оперативний контроль, підвищення ефективності використання позикових ресурсів та мінімізацію фінансових ризиків.

Серед практичних рекомендацій: автоматизація контролю за термінами погашення кредитів із використанням програмних нагадувань, удосконалення аналітичного обліку для підвищення точності та своєчасності даних, уточнення облікової політики щодо нарахування і розподілу процентних витрат, а також поступовий перехід до інтегрованої системи управління фінансами, що поєднує бухгалтерський, фінансовий та управлінський облік. Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню прозорості, контрольованості, стратегічного планування та фінансової стабільності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р., № 436-IV зі змінами та доповненням. Дата оновлення: 01.01.2025. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> (дата звернення: 04.08.2025).
2. Закон України “Про платіжні послуги” від 30.06.2021 № 1591-IX. Дата оновлення: 15.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1591-20#Text> (дата звернення: 04.02.2025).
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов’язань і господарських операцій підприємств і організацій: затв. наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 23.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).
4. Міжнародний кодекс етики професійних бухгалтерів: виданий Радою з Міжнародних стандартів етики для бухгалтерів. 2022. URL: <https://www.ethicsboard.org/> (дата звернення: 04.08.2025).
5. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 7 (МСБО 7). Звіт про рух грошових коштів: виданий Радою з Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Дата оновлення: 01.01.2012. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_019#Text (дата звернення: 04.08.2025).
6. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: виданий Радою з Міжнародних стандартів фінансової звітності. Частина 1. 2020. URL: <https://www.apob.org.ua/> (дата звернення: 04.08.2025).
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. №73. Дата оновлення: 03.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).
8. Мариненко О.В. Методи автоматизації бухгалтерського обліку грошових коштів. Збірник матеріалів міжнародної конференції. 2021. С. 212-

218.

9. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 № 2258-VIII. Дата оновлення: 20.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).

10. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. №996-XIV. Дата оновлення: 03.09.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).

11. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: затв. наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433. Дата оновлення: 02.02.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).

12. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку: затв. наказом Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. №88. Дата оновлення: 09.03.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).

13. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2000 р. № 419. Дата оновлення: 02.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 04.08.2025).

14. Адамик О.В. Автоматизація обліку безготівкових коштів: проблеми формування інформації та технологія її обробки. Збірник наукових праць за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (28-29 березня 2019 р.). Частина 2. С. 442-451. URL: <https://www.academia.edu/38786038> (дата звернення 04.02.2025).

15. Бойчук Т.В., Бондар Т.Л. Особливості розкриття інформації про рух грошових коштів у фінансовій звітності підприємства. Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика. Вінниця, 2020. С. 40-41.

16. Бразілій Н.М., Ткаченко А.А., Здір В.А. Цифровізація системи обліку, звітності та оподаткування в сучасних економічних умовах. Збірник

наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного. 2023. №2 (48). С. 103-111.

17. Ведення бухгалтерського обліку для малого та середнього бізнесу в 86 програмному продукті MASTER. ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ MASTER сучасні конфігурації та галузеві рішення. URL: <https://masterbuh.com/storage/files/vedennyabuhobliku-dlya-smb.pdf> (дата звернення: 04.08.2025).

18. Гайдаржийська О.М., Костюнік О.В., Ткач Д.Ю. Особливості аналізу, обліку й аудиту грошових коштів. Міжнародний науковий журнал «Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації». 2020. №33. С. 238-242.

19. Голуб Н.О. Цифровізація в обліку. 2021. №4. С.105-108.

20. Жидєєва Л.І., Колісник О.П., Салямон-Міхєєва К.Д. Аудит: навчальний посібник. Ірпінь: Університет ДФС України, 2019. 312 с.

21. Загальний огляд управлінських підсистем. URL: https://www.bassoft.eu/upload/content/BAS_ERP/Матеріали/ERP_Forum2018/Загальний%20огляд%20управлінських%20підсистем.pdf (дата звернення: 04.08.2025).

22. Зінченко О.В., Приємницька В.О. Економічна сутність та класифікація грошових коштів. Інфраструктура ринку. Електронний науково-практичний журнал. 2020. Вип. 39. С. 390-397.

23. Іваненко В.О., Шигун М.М. Види звітності підприємств: підходи до їх класифікації. Наукові праці обліку. 2020. №3. С. 432-443.

24. Черняк Н.М., Куценко І.П. Особливості бухгалтерського обліку грошових коштів у аграрних підприємствах. Економіка і фінанси. 2020. №13. С. 50-58.

25. Карпенко В.В., Успенко В.І. Бухгалтерський облік: навч. посіб. Харків: Лідер, 2019. 616 с.

26. Козаченко А.Ю. Комплексний підхід до організації та методів проведення аудиту грошових коштів підприємства. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка», 2021. №7. С. 1-11.

27. Лисиченко О.О. Фінансовий облік: навч. посібник. Харків: Центр навчальної і практичної літератури, 2019. 356 с.
28. Матюха М.М., Беляк А.П. Організація обліку грошових коштів при використанні інформаційних технологій. Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». 2020. №15. С.1-13.
29. Мац Т.П. Управлінські інформаційні системи в обліку: електронне документування. Збірник матеріалів всеукраїнської науково-практичної конференції. 2020. №3. С. 348-351.
30. Нездойминого О.Є., Красота О.Г. Особливості внутрішнього аудиту грошових коштів підприємства. Інфраструктура ринку. 2019. №30. С. 528–536.
31. Окончук А.Р. Застосування інформаційних систем для обліку грошових коштів підприємства. Теоретичні основи сучасна наука і практика. 2021. 278 с.
32. Основи роботи і функціональні можливості системи IT-Enterprise з ведення обліку, звітності та оподаткування. URL: <https://financial.lnu.edu.ua> (дата звернення: 04.02.2025).
33. Пілевич Д. Трансформація системи бухгалтерського обліку в умовах розвитку цифрових технологій. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. №3(23). С. 149-157.
34. Подолянчук О.А. Грошові кошти в системі обліку. Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2019. №3. URL: <http://repository.vsau.org/getfile.php/21136.pdf> (дата звернення 04.08.2025).
35. Прохар Н.В. Особливості та дискусійні аспекти фінансової звітності відповідно до НП(С)БО. Фінансова звітність. 2019. №25. С. 17-25.
36. Радіонова Н.Й. Управлінський аспект обліку грошових коштів підприємства. III Міжнародна конференція. 2020. С. 212-215.
37. Ратинський В.В. Інформаційні технології в бухгалтерському обліку: перспективи та проблеми. Економіка. Фінанси. Право. 2021. №4(1). С. 17-20.
38. Ромашко О.М. Особливості організації обліку грошових коштів. Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Київ: КНТЕУ, 2018. 182 с.

39. Сілівончик О.Б., Скрипник М.І. Організація обліку та методика аудиту грошових коштів на підприємстві. Економіка та суспільство. 2021. №29. С. 1-9.
40. Томчук О.Ф. Звітність про рух грошових коштів. Інфраструктура ринку. 2019. №28. С. 368-374.
41. Francis J. R., Wang W. Common Auditors and Private Bank Loans // *Contemporary Accounting Research*. 2021. Vol. 38, № 1. P. 793–832. DOI: 10.1111/1911-3846.12617
42. Chan K. Hung; Jiang E. J.; Mo P. L. L. The Effects of Using Bank Auditors on Audit Quality and the Agency Cost of Bank Loans // *Accounting Horizons*. 2017. Vol. 31, Issue 4. P. 133–153. DOI: 10.2308/acch-51886
43. Kaviani M., Jafari M. Audit Quality and Earnings Management Based on Loan Loss Provisions: Evidence from Iranian Capital Market Banks // *Transactions on Quantitative Finance and Beyond*. 2025. Vol. 2, № 1. P. 1–7. DOI: 10.22105/tqfb.v2i1.44
44. Shaaban Ibrahim M., Abdou R. M. Auditing New Approach of Credit Loss for Financial Institutions in the Audit Data Analytics Era: A Field Study in Egypt // *The Journal of Contemporary Issues in Business and Government*. 2024.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця 1.2

Ознаки банківського кредиту

№ з/п	Ознаки
1	Банківський кредит виступає основною формою кредиту, за яким кошти в готівковій чи безготівковій формі надаються банками в тимчасове користування; банківський кредит є різновидом позики, що надається банком як специфічним суб'єктом. Наслідком сформованої в Україні дворівневої банківської системи є наявність кредиту центрального банку та кредиту комерційного банку України
2	Позичковий капітал, сформований у результаті накопичення тимчасово вільних коштів і призначений для його розміщення банком на власних умовах та на власний ризик з метою отримання прибутку, є основою надання кредиту
3	Банківський кредит надається суб'єктам підприємницької діяльності, фізичним особам і державі
4	Розрізняють внутрішні і міжнародні кредити за сферою застосування
5	Особливою умовою надання банківського кредиту є дотримання принципів кредитування: зворотності, оплатності, строковості, цільового призначення, матеріальної забезпеченості, недотримання яких може призвести до визнання недійсним кредитного договору, що веде до застосування НБУ санкцій до банків і припинення кредитних відносин
6	Принципи зворотності та оплатності ґрунтуються на тому, що банківський кредит передбачає не тільки повернення суми грошової позики, а й отримання прибутку у формі комісійних і кредитних відсотків за користування кредитом
7	Залежно від того, хто є позичальником і з якою метою використовується кредит, розрізняють кредити виробничі, споживчі, інвестиційні, кредити на операції з цінними паперами, міжбанківські, імпорتنі та експортні
8	Відповідно до цільового призначення (на поточні як капітальні витрати) кредити класифікують на кредити в оборотні активи та основні засоби
9	За принципом матеріальної забезпеченості виділяють забезпечені, тобто банківські, та незабезпечені (персональні) кредити. Забезпечення банківських кредитів ґрунтуються на наявності застави, гарантіях, страхуванні кредитного ризику
10	Відповідно до принципу строковості вирізняють короткострокові, середньострокові та довгострокові кредити банків
11	Кредитний договір є невід'ємним письмовим документом у процесі здійснення кредитних відносин, який визначає взаємні зобов'язання і відповідальність обох сторін і не може змінюватися в односторонньому порядку і без згоди цих сторін
12	У разі недотримання клієнтами банків умов договору законодавством, актами банків та угодами банків із клієнтами передбачено застосування кредитних санкцій

Джерело: складено на основі літературних джерел [9].

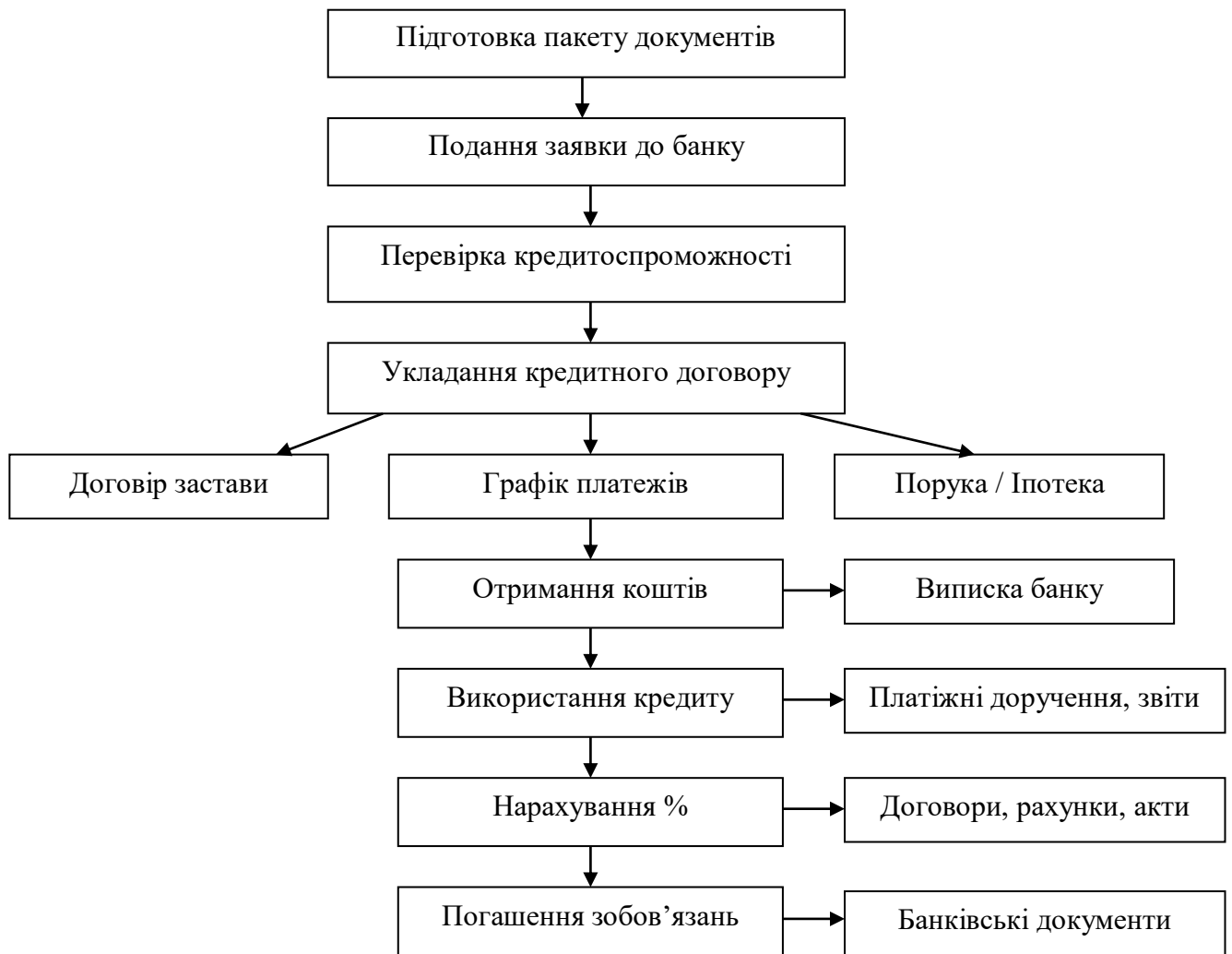

Рис. 2.2. Документообіг при здійсненні кредитної операції

Джерело: розроблено автором.